

TARMO

N. 4

1935

SP 6542

ENSV

Riiklik Aval

Matukog

TARMO

PE 10704

NR. 4

JUULI

1935

~~Tallinna Linna~~ Raamat kultuurikandjana ~~Raamatukogu~~

Rasmus Kangro-Pool

Kui käesoleval raamatuaastal kõneleme auväärsest juubilarist — raamatust, siis tuleb meelde piiblisõna, et algul oli sõna, ja sõna sai teoks. Ei sünni tõesti midagi muidu, kui südametungid ja mõte ei vormu sõnaks, et siis selle kaudu vormuda teoks.

Raamat on südametungide ja mõtete kandjaks inimhulkadesse. Raamatuis väljenduvad rahva parimate inimeste elamuste sügavused, mõtete vaimukused, südame äratundmised ja õigekspeidamised, teaduste varakambrid ja elukogemuste tähelepanekud ning aimused tulevisist päevist.

Raamat on tuhmumatu peegel, kust laiad rahvahulgad näevad vaimuka inimese elusügavusi ja aeglaselt ning möödapääsmatult enestegi hinges maad annavad noile sügavusile.

Raamat on vastuseandjaks neile, kes elus ringlevad ja elu mõistmiseks alaliselt enesele küsimusi seavad, aga kergesti vastuseid ei saa.

Raamat on karikas, kust joovad need, kelle hing elu elevustes on tuliseks köetud ja jahutust otsib asjade selgusest. Aga raamat on ka ise elevuste tsentrumiks, kust ühiskond ammutab uued tuled uuteks tegudeks.

Kirjanik, mõtlemata oma majanduslikele hüvanguile, täidab seda kõrget missiooni.

„Eesti kirjanik oma südameteose lehekülgedel tahab avastada lugejaile eesti tõelise inimese selle mitmepalgelisuses, tema töös ja puhkuses ühis-, pere- ja inimkonnas... Eesti kirjanduslikud pärimused on terved, elulised ja õilsad... Isik, klass, rahvus, need on suurused. Millele neist suurustest langeb aja pearõhk, selle järele iseloomustatakse kirjanduslikku ajajärku.“ (H. Visnapuu.)

Vaadeldgem tagasi minevikku: näeme, kuidas raamatut kui tõhusat relva alati on kasutatud sääli, kus on tahetud külvata ideid, veendeid, teadmisi.

Kui keskaja katolikukiriku vaimupimeduse-aeg läbi oli ja inimestes aimused tulid iseseisva mõtlemise järele ka usuküsimusis, siis suur reformatsioon saavutas võidu tähtsal määral just tänu äsjaleitutad trükkikunstile.

Kui meie tänava pühitseme eesti raamatu 400-a. juubelit, siis määrgime siin, et meilgi esimesteks raamatuteks esimese kolme sajandi kestel olid peamiselt ainult kiriku huvides levitatud raamatud. Raamat kui veenete levitaja oli siis vaimuliku mõjuvõimu käes ja täitis oma ülesande. — Kõige väärtuslikumaks selles ülesandes oli aga, et inimesed õppisid lugemise selgeks nendeks aegadeks, mil raamat hakkas rahvasse teed raiuma nende mõtete ja ülesannete jaoks, mis kehvikui inimulga paari sugupõlve kestel kasvatas iseteadlikuks rahvaks.

Ärkamisaja vajalisemaks ülesandeks oli rahva õpetamine mitmele tulusale tegevusele. Teiseks ülesandeks oli muidugi see, et kurnavate olude kurnatud, iseteadmatuid inimesi ergutada iseteadvuse aimamisele. Seda tegid laulikud lauludes ja C. R. Jakobson viskas tuld kolme isamaakõnega, ning Kreutzvald'i „Kalevipoeg“ sai nagu testamendiks, kust kannatanud inimesed kinnitust leidsid, et nad on ajaloo rataste all ohtudes muljutud, aga ikkagi kuningarahvas.

Teiseks suureks ärkamisajaks olid meil aastad 1905. aasta paiku. Tolle aja revolutsiooni puhastavad leegid andsid meie rahvale paremaid võimalusi vabaduseaadete arendamiseks. Sotsiaalse õigluse mõte ja kodaniku kui inimese individuaalsed vabadused ja õigused löid südamed tuksuma. See kõik tõi „opositsiooni lusti“ verre, löi elevile fantaasia kõrged lennud, mis suunatud olid sümbolsete mäeharjade poole. Too tung suurele tööle ja suurele ilule ei saanudki väljenduda muus kui uusromantika kaunis lennus ja sümbolismi peentundeis. Meie silmade ette hargnes kultuurrahva mõiste ja meie tahtesse tuli selgus kultuuritöö suurest nõudlikkusest. Raamat kõige selle vaimukuse kandjana ise puhastus, kultuuristus. Raamat oli eeskujuks, mille poole meie rahva intelligentsistuv vaimuelu püüdis.

Kunst reaalsemas avalduses tungib tõsiellu ja juurdleb ning loob näilisi realistlikke kujutlusi sellest elust. Ta tungib reaalsete inimeste hingeellu ning leiab sealt südametöed, mis väliseid nähteid tingivad. Raamat siin ei taotle ideaalide püstitamist ega teoreetilist positivismi, aga ta jääb positiivseks sellega, et inimesed hakkavad mõtlema elu üle ja naiivsus muutub kaineaks elutarkuseks. Ühtlasi realistlik kirjandus õpetab meid tundma, ülekohut, mis sünnib vaeste kihtide arvel. Ta annab hingele tahet eluparanduse püüuks.

Jõuliseks rahva ühiskondlikuks arendajaks on raamat, kui ta käsitleb suuri ajaloolis-ühiskondlikke nähteid. Nii Ed. Wilde' „Mahtra sõda“, „Anija mehed“, Külmale maale“ andsid meie rahvale palju enesetunnet ja hoogu võitluseks vabaduse eest.

Raamat realistide igapäeva tööotsinguis on ausaks sõbraks kõigile ja ütleb tõtt, kuigi see vahest on kibe. Aga eks meie tea, et selline sõber on meile ometi väga kallis.

Raamat tungib erilise innuga inimeste psühholoogiasse. Kes ei

tunne rahva psüühi, ei tunne rahvast, kuigi ta võib olla sündinud selle rahva pojana. Raamat avab siin sügavusi neile, kes sügavusi näha vajavad. Raamat saab lipukandjaks selles suunas, kuhu inimene oma isiklikes käärimuses ja ühiskond oma ümberkujunemises lähevad. Ühiskonna suured vapustused, värvimuutmised ja vaimsure kujundamised on temale aimatavad.

Kui võtame aksioomina omaks, et kõigi väikerahvaste, ka meie, eestlaste, ainukeseks kandejõuks suurrahvaste keskel on kultuuriline tüsedus, ja kui võtame omaks, et üldse elu mõtte kellelegi annab see, kuipalju ta suudab luua kultuuriväärtusi, siis mõistame, et raamat on väärtus, mis vajab erilist tähelepanu. Seda olemegi teinud armastusega, kui pühitseme nüüd raamatu 400-a. juubelit.

Meie vilistlaskogu tegevusest ja ülesandeist

Ernst Hansen

(Autori kirjaviis muutmata)

1.

Kui mingi ettevõtte või organisatsioon kindlailmelise tegutsemis-suuna kaotab või eksisteerib tegevusetult, siis kerkib mõnelgi keelele sagelitarvitatav hamletlik küsimus: olla, või mitte olla? Ent moodsal ajal rutatakse sageli klassikuid ja ka „klassikuid: üpris tähtsa näoga liig nobedasti tsiteerima. Nii ka selle „to be, or not to bega“, mida olen kuulnud rakendatavat meie Vil! K! olemasolu ja tuleviku arvustamisse.

Õigupoolest on igasugune arvustus, ka eitav (võiks ütelda koguni: ürituse tarbetuse nentimine!) asja enda huvides hinnatavam kui täieline ükskõiksus ja huvipuudus.

Oma kaasvilistlasi üksikuil juhtumeil kohanud, olen kuulnud mitmesuguseid arvamisi ja Vil! K! tegevusse suhtuvaid väljendusi.

Eeldades nii või teisiti siiski huvitumist Vil! K! tegevusest enamiku poolt meie vilistlasperest, ja et teispoolt küsimuste käsitlemine võiks neile tähelepanu juhtimise kaudu asjale kasuks olla, siis õigustab see ka alljärgnevaid ridu käsitamaks mõnd küsimust ja juhuslikult tõusnud mõtet seoses meie Vil! Koguga.

2.

On ju tõde, et iga organisatsioon eeldab tarbe ja sihi olemist. Mida selgemini ja ilmekamalt on seatud põhimõtted ja suunad, seda hõlpsam on arendada kindlajoonelist ja — mis ka tähtis — edu ja saavutusi kindlustavat tegevust.

Nende ridade kirjutaja ei kavatses refereerima hakata vilistlaskogude ülesandeid üldse ja nende org-ide tegevust siin või sääl; üldised põhimõtted tohiksid kõigile selged olla. Ei saa ju ka ütelda, et meie Vil! K! tegutseks sihtide ja ülesannete tundmata ja fikseeri-

mata. Kindlasti esitati ja omandati need juba Vil! K! asutamisel ning nende märgendamist leiame ka Vil! K! uues põhikirjas. Eelnevast hoolimata leidub küsimusi, mis pole siin või sääl otseselt mainitud, ja mis tähtsam: küsimus seisneb selles, kuidas üht või teist eesmärki tegelikult taotella.

Olen vilistlasilt kuulnud, ka neilt, kes kaasmomendil meie Vil! K! juhtimisele lähedased, et Vil! K! senine tegevus ei rahulda. Selles mõttes vist ongi tänavuse aastakoosoleku päevakorda asetatud vastavad küsimused eraldi märgendatuina.

3.

Minule näib, et meie Vil! K! põhikiri määritleb Vil! K! ülesanded liig tagasihoidlikult. Säält loeme: „... eesmärgiks on R. õ. S. kasvatajate ja kasvandike koondamine, oma liikmete vastastikuse abistamise korraldamine ja seminaride mõtte propageerimine.“ Sihtide saavutamise vahendite juurest leiame aga juba rohkem. Säält loeme muuhulgas: „... korraldatakse kursusi, loenguid, kirjastatakse kirjandust, asutatakse sektsioone...“

Need tegutsemise- ja eesmärkide taotlemisvahendid kõnelevad juba laiemaulatuslikest sihtidest kui seda põhikirja vastav osa näidata suudab. Võib-olla on sääljuures mõeldud Vil! K! pedagoogilisi ja üldkultuurilisi ülesandeid, mida ka meie Vil! K! tõesti võiks (või koguni peaks) oma tegevuskavva võtta.

4.

Jättes kõrvale Vil! K! põhikirjas eesmärkidena mainitust „vilistlaste ja end. õpetajate koondamise,“ mis sisuliselt väheütlev ja sellases redaktsioonis tarbetuks tekstiks, leiame esimesel kohal n. õ. majandusliku sihi: oma liikmete vastastikune abistamine

Selle ülesande edukas täitmine eeldab aga Vil! K! majanduslikku jõudu, mida evib Vil! K! ainult siis, kui on sissetulekuid ka pääle liikmemaksude. Sissetulekute hankimise võimalusi Vil! K!-l võiks ju mõningal määral leiduda, kuid mitte väga palju. Kui kõnelda vil! vastastikusest abistamisest, siis võiks mõtteid vahetada näit., kas või Vil! K! omavahelise laenu- ja hoiukassa asutamisest. Protsendita laenu saamine oleks nii mõnelegi hinnatavaks toetuseks. Stipendiumide loomine, mis Vil! K! põhikirjas ette nähtud, saab vaevalt lähemas tulevikus kõne alla tulla; ajal, millal küllalt ksvil! ainelisi raskusi kannatab.

Igal juhul tuleks vil! abistamise küsimust eriti tõsiselt võtta. Vil! K! juhatusel oleks seepärast väga tähtis omandada lähem ülevaade vilistlaste olukorrast. Ja kui mõni ksvil! vajab tõsiselt abistamist, siis võiks ju isegi Vil! K! liikmeid kas või ühekordselt maksustada (muidugi sissetulekutega liikmeid), nagu on teinud õpetajate organisatsioonid.

5.

Teise ülesandena on Vil! K! põhikiri näinud seminaridemõtte propageerimist. See eesmärk on vist uude põhikirja juure võetud. Vanas ei saanud see esinduda, sest et seminarid siis õppeasutusina töötasid. Isiklikult ei pea selle eesmärgi eraldi rõhutamist eriti tähtsaks. (Loomulikum oleks sellane siht võtta 'vahest seminari Vil! K! Liidu põhikirja). Õpetajate ettevalmistamisküsimust tuleb käsitada seoses laiaulatuslikumate pedagoogiliste küsimustega, see annab asjale kindlasti rohkem kaalu kui lihtis agitatsioon. Võib-olla on siin sääraselt mõeldudki. Kuid õpetajate ettevalmistusviisi suhtes võib ju ka seminari vil! vil! hulgas leiduda isikuid, kes pooldavad näit. õpetajate ettevalmistamist ülikooli juures. Seega tekiks vastolu vil! töekspidamiste ja arvamuste ning Vil! K! sihtide vahel. Et see iseenesest võib talkistada mõnd vil! Vil! K! tegevusele kaasa aitamast, pole ju võimatu.

6.

Jääb küsida: kas tuleb rahulduda Vil! K! eelmainitud eesmärkide taotlemisega, või võiks Vil! K! ülesandeid näha veel rohkem. Kui eelpool märkisin Vil! K! pedagoogilisi-kultuurilisi ülesandeid, siis mõtlesin sääljuures lisaks põhikirjas loeteldud kursuste ja loengute korraldamisele ning kirjanduse kirjastamisele pedagoogiliste- ja kultuurpäevade, vaidlusõhtute ning mõnesuguste võistluste (mitte füüsilise vaid vaimse iseloomuga) korraldamist.

Tõsi küll, kui kõnelda „pedagoogilisist ülesandest“, siis võidakse ütelda, et meil on juba õpetajate ühingud. Viimaste tegevus näib olevat mingil põhjusel päris suikunud (vähemalt Põhja-Eestis). Õpetajate ühingute eksisteerimisel ei tohiks ebasoovitavana tunduda Vil! K! pedagoogiline tegevus. Ühise kasvatus ja ettevalmistuse saanud ning samasse generatsiooni kuuluvail õpetajail peaks tegutsemine viljakam ja kooskõlarikkam olema. Näiteks võiks olla kooliuuenduse alal Võru seminari vil! tegevus ja nende ühised üritused (Vähemalt näivad nad kõrvalvaataja seisukohalt teatud määral eeskuju väärivaina). Muidugi pole mõeldav Vil! K! seksioonidel õpiringide-taoline tegevus, seda saab teostada ka ainult piiratud ringkonnas, vaid koosolekute korraldamine näiteks kord kuus. Ja sellane tegevus ei konkureeri kuidagi õpetajate ühingutega, küll aga päale vaimse „värskendamise“ luuakse ja peetakse tugevamaid kolleegiaalseid sidemeid vilistlaste vahel.

Arusaadavalt ei tarvitse tegevus kanda oma sisult ainuüksi ja domineerivana pedagoogilist ilmet, pole ju kõik vil! pedagoogid ja päälegi on just eriti õpetajail-vilistlasil vajaline päale kutseala oma vaimu värskendada teisel vaimse kultuuri aladel. Siin jõuaksime vastastikusele abistamisele ka vaimsel alal.

Nüüd kerkib aga uus takistus: nimelt praeguse struktuuri juures Vil! K! neid ülesandeid ei saaks kuigi edukalt täita. Üks kord aastas üle maa elavail vil! koguneda näit. Rakverre pole raskuseks, kuid rohkem nõuda oleks ülekohtune. Meie teame näit., et Tallinnas sääsete kesk- ja kutsekoolide vilistlaskogude liit korraldab koosolekuid, ja sää-

on need üritused tagajärjerikkamad, kuna päälinnas leidub vilistlasi palju ja päälegi on nende koolide vil! arv kokkuvõttes suur. Meie seminari vil! arv üheteistkümmne maakonna ja 18 linna kohta on aga ainult umbes 400 — ja vähemalt esialgu teame, et see arv enam ei kasva, küll aga võib väheneda.

Nii on ainsaks teeks — kui tahetakse Vil! K! ülesandeid näha avaramana kui seni ja sammuda põhikirjas esitatud töökavaliste põhimõtete järele — kindlaks määrates vilistlaste elukohad üle maa — asutada territoriaalsed koondused või seksioonid, ja neil osakondadel peaksid olema tegutsemisealused põhikirjas või kodukorras ette nähtud. (Nii võiks olla näit. Alutaguse, Viru, s. o. Lääne-Viru, Keskk-Eesti jne. koondused või osakonnad).

7.

Lõppeks mõni rida meie ajakirjast ja albumist. Kuuldub, et „Tarmo“ väljaandmine — üks number aastas — tekitab raskusi. Seepärast ollakse sunnitud hankima kaastööd väljaspoolt vilistlasperet. Säärane seisukord sunnib ajakirja suhtes tõesti esitama küsimuse: kas seda üldse välja anda või mitte? Igal juhul ajakiri peab olema ainult vilistlaste ajakiri, tulgu sisult siis kui tõhus tahes. Aastas ühe numbri kirjastamine ei tohiks siiski üle jõu käia.

Kindlaks määratud peab olema ka ajakirja ilme (sisult). Allakirjutanu arvates võiks meie ajakiri kuuluda viimasel ajal meil üldiselt levinema hakanud sega-ajakirjade tüüpi, s. o., kus artiklite-kirjutuste kõrval esineb ka ilukirjandust; kuid pooldaksin siiski enam seisukohta, et ajakirjast välja jätta ilukirjanduslikud k a t s e t u s e d. Seda seepärast, et ilukirjanduslike katsetuste ja tööde avaldamisvõimalused on meil avaramad ka muus ajakirjus või teoseis. Edasi, kirjutuste-artiklite alal on loota suhteliselt väärtuslikumat kaastööd. Siin võidakse ütelda, et ka teaduslikke töid võib avaldada vastavais eriajakirjus. Sel juhul võib vastata, et need võimalused on palju piiratumad. Ja teadusliku tööna ei mõista me „katsetusi“ selles mõttes, nagu ilukirjanduses kunstilise hinnangu seisukohalt. Iga teaduslik töö eeldab kvalifikatsiooni. Nii saaksime näit. olukorra, et see luuletus, mis avaldatakse „Kodus“ või „Eesti Nooruses,“ pole küllalt väärtuslik kaastöö meie „Tarmole“, küll aga iga töö, mis kohane „Kasvatusele“, „Eesti Koolile“, „Eesti Kirjandusele“, „Ajaloalisele Ajakirjale“ või mõnele muule selletaolisele ajakirjale, on vastuvõetav ka „Tarmole“, ning vastupidi: iga pedagoogiline kaastöö mis ilmub „Tarmos“, ei tohiks olla palju „madalam“ mõne „Kasvatuse“ kaastööst.

Kuid kõige selle juures tuleb tähele panna, et pole mõtet meie ajakirja nõuda ainult kirjutusi puhteriteadusliku ilmega. See nõuaks suuri kulusid (pikemate tööde avaldamine) ja eriteadlasi huvitavad (ma ei mõtle õpetajate-ala) küsimused tunduvad „laiemale hulkadele“ kuivana ning mittehuvitavana. Seetõttu ei tarvitse kirjutuste loomisel arvestada „kõrget lendu“ ja üpris „tarka“ materjali; leidub küllalt küsimusi (ka ajakohase ilmega), mis võivad hu-

vitada enamikku vilistlasperest ja millest huvitunud olles paljud on suutelised kirjutama.

Lõppeks tuleks lahendada veel ajakirja teine ülesanne, nimelt peaks see täitma n. ö. bulletääni ülesannet, s. o. informeerima vilistlasi Vil! K! tegevusest kui ka kaasvilistlaste elust. See aegajaline ajakirjanduslik informatsioon võiks olla mitte ainult huvirahuldav, vaid kasulikki omavahelise kontakti loomise hõlbustamiseks. Isegi paari aasta järele Vil! K! liikmete aadresside toomine oleks tänuväärt traditsioon.

Kuna ajakiri, mis trükitakse, võiks ka avalikult levitamisele (müügile) lasta, siis tuleks bulletään-osa vilistlasperes levitatavatele eksemplaridele juure liita, mis iseenesest ei tohiks olla raskesti teostatav. Ühe kavatsusena on Vil! K! tegevuskavas juba mõnda aega püsinud Rakvere seminari albumi kirjastamine. Kahjuks pole allakirjutatule teada albumi kavatsetav sisu üksikasjaliselt.

On kõneldud albumi väljaandmise edasilükkamisest määramata ajaks. Näib aga, et praegu otseselt album välja anda — umbes paari aasta jooksul — oleks kohaseim aeg. Varem võis kõnelda albumi väljaandmisest mõne juubeli puhul, nüüd, millal Rakvere seminari tegevus lõppenud ja see asutus „muuseumivaraks“ muutumas, tuleb juttu teha kogu Rakvere seminari „eluloo-albumi“ kirjastamisest. Ja seda ei ole mingit mõtet kaugesse tulevikku edasi lükata. Vastupidi: kõik märgid on selle poolt, et mida varem asja käsile võtta, seda täielikum ja kergemini hangitav on materjal. Albumi ülesanne pole ju mitte näidata, mis selle kooli kasvandikest on saanud ja mida nad oma loomingu eesti rahvale annud, see selguks alles vähest poolesaja aasta pärast, ka vilistlaste loomingu pälet võib jooksvalt ilmestada ajakiri; — albumi ülesanne on ülevaade anda õppeasutusest ja selle elust kui niisugusest; seoses sellega tuleks tutvustada tervet seminari peret.

Seminari-elu ja õppetöö kirjeldamise huvides oleks vajaline, et album sisaldaks rohkesti kirjutusi ka just seminari õpetajate poolt. Vähe oleks sellest, kui veneaegse seminari elu kirjeldamine piirduks näiteks ühe artikliga. Samuti tuleks katsuda võimalusi leida, et artiklite autoreiks veneaegse seminari kohta oleks ka selleaegseid õpetajaid. Huvitav on siis albumist lugedes, võrrelda elu ja kasvatus- ning õppetööd vene- ja iseseisvusaegses seminaris.

Kas need vilistlased, kellele albumi toimetamistöö ülesandeks tehtud, kõik vajalise ja võimaliku albumi huvides sooritanud, pole teada. Igatahes on juba mitu aastat tagasi albumi-asi selleks valitud vilistlaste kätte antud ja kurb oleks, kui seda aega poleks otstarbekalt kasutatud. Igal juhul tuleks kavatsuse teostamisele tõsiselt suhtuda ja püüda juba Rakvere seminari asutamise 25. a. juubeliks (1937. a.) album kirjastada. Kui enamik vil! sellesse kavatsusse tõsiselt suhtub ja oma kaasabi ei keela, siis pole selle teostamiseks midagi ülejätkäivat,

Pöördudes veel kord käesoleva kirjutuse esimeses osas käsitatavate küsimuste juure, tuleb nentida uuesti vajadust kindlaks määrata Vil! K! edaspidise tegevuse sisuline ja väline ilme ja tegevukava. Ka põhikirja vastavaist punktidest on vähe, kui organisatsioon sääl esitatud tegutsemisvahendeid harrastada ei suuda või liikmed kaasa ei tule. Omavahelisel arutlusel (ja seda parem, mida rohkem osavõtjaid) tuleks määrata tegutsemiseteed.

Kas leppida tavalise mugava rahuolekuga (mis pole küll põhikirjaga kooskõlas), millal vilistlaskogud kutsuvad vilistlased kokku teatud ajavahemiku järele teeklaasi juure keskustelema (või üksteisele „näkku vaatama,“ nagu keegi kaasvil! otstarbeka leidnuvat), või tahetakse Vil! K! ülesandeid näha avaramaima. Siinjuures tuleks esijoones kõnelusse vastastikune abistamine aineliselt. Aga astumata üle põhikirja piiride, kerkivad veel teised ülesanded ja sihid. Muidugi — võib-olla on ka seni tehtud natuke „avaramais piires“, kuid esijoones tuleks siiski kindlaks teha, mida tahetakse, mida suudetakse — ning soovitavas ulatuses tegevuskava seada. Siis ei oleks kindlusetuse tunnet Vil! K! juhatusel ega põhjust Vil! K! liikmeil rahulolematust avaldada Vil! K! tegevuse suhtes.

Kahjuks puudub tänavuse aastakoosoleku päevakorras referaat Vil! K! edaspidise tegevuse ja kavatsuste ainel. Kuid loodetavasti Vil! K! juhatuse ja koosviibijate arvamused, viivad lõppeks kindlaile seisukohtadele.

Kaasajal võib sageli kuulda halinaid, et organisatsiooni liikmed või need, kes sinna peaksid kuuluma, suhtuvad oma org-i tegevusse ükskõikselt või koguni vastumeelselt. Nende ridade kirjutaja seisukoht sel puhul on: säärane organisatsioon tuleb likvideerida, s. t. sel juhul, kui arvulisest osavõtust oleneb org-i kvalitatiivselt edukas tegevus. Kui liikmeskond või org-i ringkond ei tunne tarvet ega huvi asja vastu, siis pole ju mõtet org-i pääle sundida ja tühja kotti püsti hoida.

Ka meie Vil! K! tegevuse juures olen kuulnud vilistlaste leigest suhtumisest. Ole kuum, või ole külm, kuid ära ole leige, ütleb ka pühakiri, ja n. n. leige vaim ongi see, mis meie seltskondlikud org-id tiksuma paneb. Kuigi meie Vil! K! ka vilistlaste huvipuudust tunneb, siiski ei taha siia rakendada kohe deviisi: olla või mitte olla. Siin võivad olla omad põhjused, ja päälegi on Vil! K! tegevus piirdunud niivõrd vähesega, et suurt murinat ei tohigi tõsta. Niiviisi „leplikus vaimus“ küsimust käsitades äga võime siiski tunnustada, et Vil! K! ümber koondumine võiks ja peaks olema küll tihedam ja arvurikkam. Igal Vil! K! liikmel enamasti on oma elukutselised mured ja seltskondlikud ülesanded, kuid need ei tohiks nii ülepea tõusta, et oma Vil! K. tarvis sugugi aega ei jätaku. Ja kuigi Vil! K! ülesandeid ja tegevust võtta kõige piiratumalt, siiski jääb temast meile praegumaksva oma-kasupüüdliku ja „tegelinskivaimu“ nõrguva harilikku igapäevase seltskonnaelu kõrval kas või „ilutsev organisatsioon“.

Rakvere Seminari Vilistlaskogu on meile, vilistlasile, tükike kaunist minevikku, ta on nooruse optimismi restaureerija ja mineviku-aegadest meeoleu ja värskendava jõu allikaks. Sellest organisatsioonist ei tohiks ükski vilistlane puududa; need, kes seda teevad või üleolevalt Vil! K-le! suhtuvad, pole kahjuks meie seminari, paberlikust diplomist hoolimata, täielikult lõpetanud.

Sageli kõneldakse halvustavalt „seminari vaimust“ ja ka „Rakvere seminari vaimust.“ Näidakem, et see „vaim“ viib meid elus edasi, et oleme teovõimelised vaimukandjad.

Ühtekuuluvuse tunne ja sõbralik vahekord püsigu kõigi Rakvere seminarlaste keskel. On kuulda mõtteavaldusi, nagu meie seminari vennaegsed vilistlased hoiduksid eemale ega tunneks küllaldaselt kaasa nooremaile vilistlasvendadele.

Arvatavasti on see ettekujutatav eksiarvamine ja ka peaks õige olema, siis loodame, et tulevikus pole kellelgi põhjust selliseks mõtteavalduseks.

Eelnevad vähelubavad read ei sisalda endas mingeid ettepanekuid, ei uusi, enneolematuid, mõtteid, vaid on juhuslikeks mõttemõlgutusi meie Vil! K! tegevust ja ülesandeid vaadeldes. Kuid ka „mõttemõlgutusi“ on vaja, et mitte olla leige ja ka mitte külm, vaid natuke soe.

Uuemad kunstivoolud

Rasmus Kangro-Pool

Kunst kui saavutis, mis on tulnud läbi loova hinge, jääb kunstiks, aga vormid ja suhtumine ning vahekorrad, mis looval hingel on kujutatava objektiga, on mitmesugused ning annavad rea n. n. kunstivoolusid. Kunstiteose saamisprotsessis on mitmeid elemente, ning ei ole ükski kunstiteos absoluutselt impressionistlik, ekspressionistlik, kubistlik jne. Vooludesse kunstiteoseid liigitatakse selle järele, mis su-gune element teoses on domineerivaim.

Meil on kunstielu alles väga noor ja meie intelligentski vähe süvenenud kunstiküsimusisse. Kunstivoolude tundmine on meil veel üsna algeline ja ei ole sageli kuigi mõnus tundmus, kui seltskonnas ja mujal kunstivoolude nimetamisega eksitakse piinlikkuseni. Nii üks näide. Inimestel on kombeks kõike kunstis, mida nad ei mõista, või mis on kuidagi kummaline, või mis üldse kuidagi reaalsusest tugevasti kõrvale kaldunud, nimetada umbropsi futurismiks ja selle juures uskuda, et asi on kõige õnnelikumalt iseloomustatud. Ometi on see põhjalikult ekslik, sest futurismi omadused on teoorias üsna kitsalt piiratud ja selged.

Püüame siin lühidalt selgitada, mis ühe või teise uuema kunstivoolu määrab ja missugune teos sinna või teise voolu kuulub.

Kui akadeemiline uus-klassitsism (näit. Köler, Veizenberg) kuidagi ummikusse jäi ja piiratuks tundus loovhinge avaldustungidele uue generatsiooni juures, näeme sündimas seda, mida nimetatakse impressionismiks. Impressionism tuli üle rea- ja naturalismi ja taotles olla toonitatuim — puhtaim realism realismist enesest. Kui realism püüdis anda nähtava objektiivse maailma avaldusi (s. o. mis looja oma enese subjektiivsest olemusest väljaspool) sel lihtsal kujul, nagu enamiku silmad seda näevad, siis impressionistiik kunstnik püüdis sellesse objektiivsesse ainesse süveneda silmade kõrval ka oma hinge iselaadiga: ta kujutas asju nii, nagu need tema hingesse mul-

ARTUR LÄTT „Voorimees nr. 74“

jeid töid. Ta jättis teoses välja hulga mitteolulist objekti juures, aga toonitas olulist. Näiteks suure täpsuse juures realist nägu maalides peaks vurrud ja kulmud maalima viimsete karvakeste loendamisega. Kuid oluline pole see tõesti, sest meil vaadeldes kellegi nägu pole need karvakesed tähtsad, vaid üldmulje, mis meisse tuleb maalitava kulmudest, vurrudest jne. Et saadavad muljed objektilt on sõltuvuses meie oma hingeliste meeleoludega, siis üks ja sama objekt ühel või teisel momendil võtab kunstiteoses isesuguse meeleoluvärvingu ning osalt vormigi.

Impressionism meeleolusid-muljeid taotledes kaldus suurte mõttele teemade juurest käsitlema väikeelu nähteid, pisilõikeid loodusest, mõningaid momendilisi tähelepanekuid. Natüürmort lilledega ja kõik värviküllane ning eriti päikesepaiste looduses on impressionismi

sisulisi huvisid. Portrees kadus esinduslikkus, suur-poos, asemele tuli portree inimestest mitmesuguseis igapäeva meeleolulisis oleluis. Et impressionism sisuliselt tähendab sissepressimise kunsti, siis on mõistetav, et päikesevälgus, värviküllus, meeleolulised olelused loomuliku maiks aineiks on loovasse hingesse sissepressimiseks ja selle teotsema panemiseks.

Tehnikas impressionism vabanes libedalt maalimisest, skulptuuriski taotleti sekka krobelist pinda. Varjude pehmed üleminekud asendusid kontrastsetega, toonitatud paksude värvide kõrvutiseadmiseega (impr. aeg 1890 ja edasi).

Kui impressionism teoreetiliselt on seletatav kui aste toonitatud realismist, kus objekti iseloomulisem osa muljeküllase käsitluse sai loova hinge vastuvõtul, siis siit arenes teoreetiliselt võimalus taotleda edasi kõrgemamääralist realismi, mis sai nimeks futurism. Itaallane Marinetti õpetas uut ellusuhtumist edasilikumise — dünaamika tähe all. Ärgu oldagu kinni mineviku küljes, ärgu seistagu paigal, vaid liigutagu üha edasi! Ärgu käidagu kalmistuil leinamas, vaid pigem korraldatagu karnevaale haudadel, et võidaks kergemini unustada seda, mida ükski leinamine ometigi ei anna tagasi! Elu on liikumises, dünaamikata ei ole realiteeti! Umbes nii. Seda mõtlemist katsuti teostada ka kuj. kunstis. Taheti taotleda dünaamilist realismi. Näiteks kui oli vaja maalida jooksvat hobust, siis ei pakutud mõnd jooksu-poosi, nagu tavalises realismis, vaid tehti hobusele palju jalgu, nagu tundub kiire jooksu juures lühiajalisel vaatlemisel. Kui taheti maalida nägu, mille silmad vaatlevad mõnd eset, siis silmad tõsteti vaadatava eseme juurde ja nägu jäi eemale. Nii pidi liikumine olema kujutatud. Kuid tõeliselt ei olnud, sest meie saime tõeliselt vaid hulgajalgse hobuse ja silmitu näo, mis jäid staatikasse. Futurismi katseid kuni veidrustereni tehti eriti 1910—12 paiku. Kirjanduses tõi ta elevust nütmi tõttavusse.

Kui on „sissepressimise“ kunst (impressionism), siis on loomulikult mõeldav ka „väljapressimise“ kunst — ekspressionism. Kui suur maailmasõda oma mõttetuse ja julmusega inimkonnale mõista andis, et kõik vanemate põlvede suured õpetused ja vourused ning eluvormid pole midagi sellist, mis inimkonna oleksid suutnud paremaks teha, kui inimestes nii-öelda kadusid jumalad, keda kummardada, siis võttis aset ideaalide tühjus. Aga tühjus pole püsiv. Inimeste hinge kired löid tugevamini käärima ja selles käärimises otsima paremat, hingestunud maailma, kui oli olnud senine. Hing hakkas end „väljapressima“ objektiivse maailma hingestamiseks. Kunstis sündis see esmajoonelisemalt ja tugevalt, vajaliseks protestiks materialiseerunud realiteedi vastu. Kui impressionismi teoreetiliselt nimetati subjektiiveeritud objektiks, siis ekspressionism oli objektiveeritud subjekt.

Juba Goethe ütles realismist: vaata, kunstnik, kui minul on kena mops, ja sina maalid selle mopsi tõetruult, siis olen ma ühe asemel saanud kaks mopsi. Mopside asjaks on mopse muretseda, sina, kunstnik, anna osa oma hingest maailmale, mis vaid sinu hinges olemas! — Selles tõelauses on kunsti ja ekspressionismi suur õigustus.

• Praktikas ekspressionism avaldus peamiselt selles, et eitati senist vormi. Et kui muil aladel vanad vormid ei rahuldanud, siis ärgu olgu neid ka kunstis! Kõik kujutati kuidagi viltu, kunstlikult konstrueeritult nähtuna. Kontuurid sageli kadusid, nägudele anti sisetunnetest ehmunult äraseletatud tardunud silmad just nagu suures hinge rahu- tuse ähmas. Südamed kõnelesid, vaikivate asjade kõnelusi tundus kumisemas — seda püüti.

Vormide leidmiseks pöördui laste joonistuste ja primitiiv-rah- vaste kunsti poole, sest seda tuleb võtta hingekõneluse ehtsaimaks väljenduseks vormis, kui kultuuride traditsioonides kivistunud šab- loone. Kindlasti ekspressionism oma 10 a. kestvusel andis aimusi uute vormide võimalustest ja võlust, aga ta oma tolleaegses avalduses kuju- nes ka tühja, sest hinge, religioositeeti, suurt tundelisust taotledes teo- reetiliselt, ta tegelikult muutus enamikosas vaid ateljee-ekspressionis- miks, mõelduks, vormituks vormiks.

Sellele nähtele õige lähedaseks sugulaseks oli skulptuuris n. n. a b- s o l u u t n e p l a s t i k a. Siin kujutati abstrakteid mõisteid kon- kreetseis vormides, nagu viha, armastus, hajameelsus, igatsus jne. Vooliti näit. savi pehmetesse muhenevaiseis vormidesse teatud suundu- misega uuesse sarnasesse pehmesse muhenemisse ja öeldi, et see on armastus! Kunstniku enese jaoks võis see nii olla, aga publiku jaoks jäi sarnane teos tummaks, sest siin puudus see üldine vahend, mis kõi- gile inimestele asju ühtlaselt seletab.

Tüdinenui vormitute vormide tühjusest kunst hakkas uuesti tüü- rima uute kindlate vormide poole, püüdes jõuda mingile uus-realismile, mis haaraks, seoks, mõistetav oleks kõigile. Väärtuslik tugev samm sündis selleks k u b i s m i kaudu. Siin valitses vormide ja pindade ehi- tamine geomeetrilisel alusel, kogu looduse nägemine neil põhimõtteil. Skulptuuris andis see hea k o n s t r u e e r i m i s e võimaluse. See avas tee uuele vormikale vormile. Määratu väärtus sellel nähtel oli arhitektu- ruis (uued sirgjoonelised hooned), mööblis, dekoratsioonides jne.

Need on uue kunsti peamised voolud, mille kaudu on kujunemas uued tungid. On kindel, et uue kunsti püsivam ilme on meile veel selgu- mata, aga endiseks realismiks ta enam ei kujune. Uutes kunstivooludes on inimkonna vaimline parim osa tugevalt ning vajaliselt käärinud ning see käärimine annab kindlasti uusi tulemusi.

Rootsiaegsed haridusolud Eestis ja B. G. Forselius

O. Rõdali

Möödui aasta sügisel sai 250 aastat ajast, mil Bengt Gottfried Forselius avas oma „koolmeistrite seminari“ Tartu lähedal Piiskopi- mõisas (Papimõisas), see oli 1684. a. sügisel. See on kustumata tähi- seks eesti kooli ajaloo. Selle tähtsa juubeli puhul püüan anda järg- nevais ridades lühikese ülevaate rootsiaegseist kooli- ja haridusolu-

dest Eestis, ühes sellega ka eesti rahvakooli isaks nimetatu Bengt Gottfried Forseliuse elust ja tööst.

Alates kodumaa hariduslugu kaugemast minevikust, muistsest Eesti iseseisvusajast, peab küll mainima, et ei saa siin juttu olla koolist, kuigi meie esivanemate kultuur polnud madalam naabrite omast, pigemini kõrgem. Kirjatundmise ning kirjanduse olemasolu kohta puuduvad aga kahjuks igasugused andmed. Vanade rahvaste juures on esimesiks kirjatundjaiks olnud preestrid, meie esivanemal puudus selline seisus. Leidub küll andmeid n. n. „sirvilaudade“ kohta. Need olid kõvast puust kepid, millele oli märkidega tähistatud esivanemate elu-olu, põllu- ja karjamajapidamise, ilmastikumuutuste kohta ja teisi tähtpäevi. (See polnud aga kiri ning sellegi algupära on kaheldav). Sõnumid, kutsed ja korraldused levitati suusõnal, lepingud olid suusõnalised, õiguslik elu toimus kombe- või tavaõiguse alusel ilma kirjutatud seaduseraamatuteta, kultuurilised üritused luule ja laulu, saagade, tarkusesõnade jne. näol, milliste hulk meie esivanemal on väga suur, pärandati „suust-suhu“ põlvest põlve edasi. Kahtlemata omati haruldane mälu, sest praegugi veel üksikud rahvalaulikud peidavad oma ajusalvedes üle paarikümne tuhande vārsi.

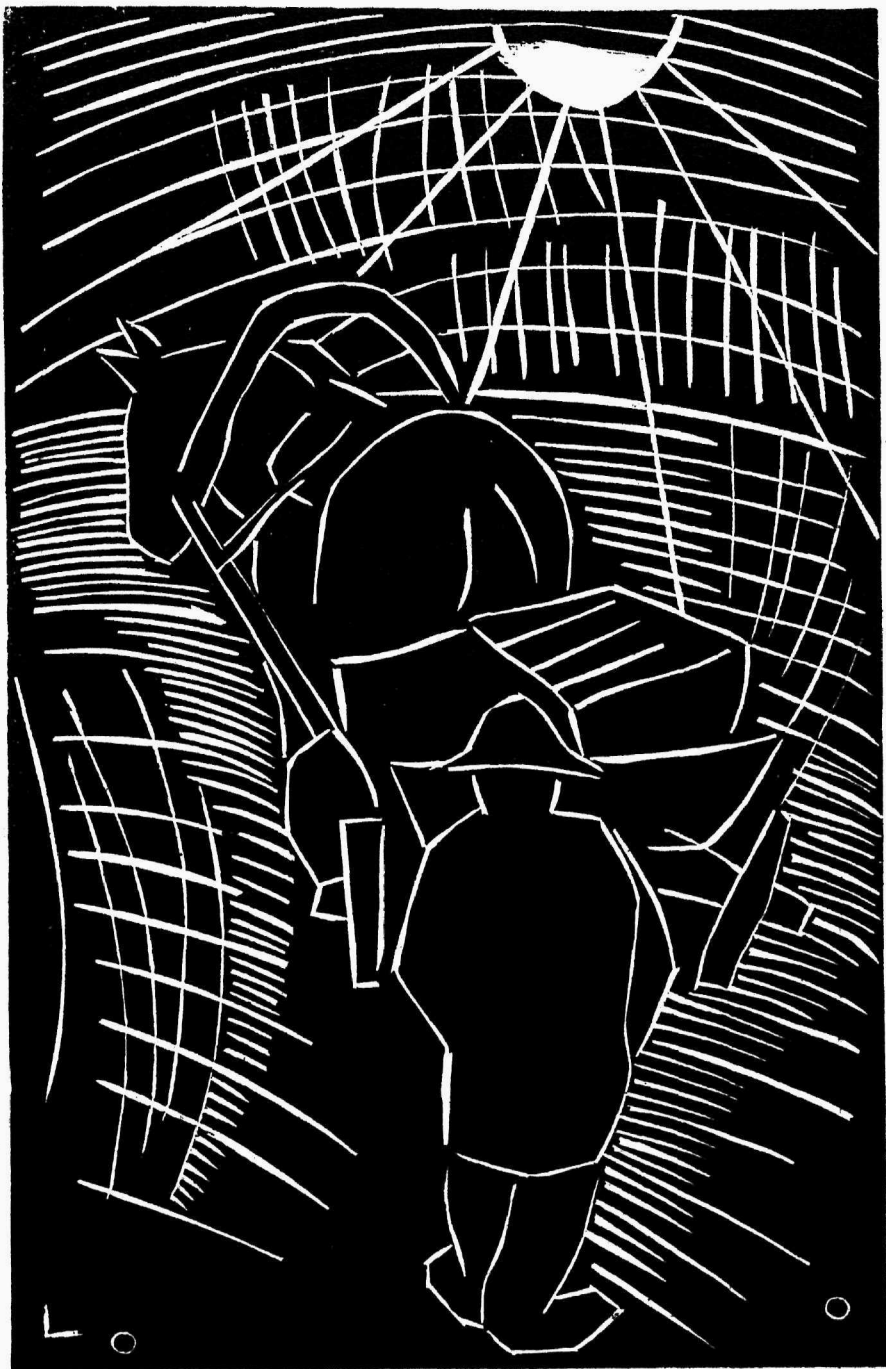
Koolidest tuleb juttu alles siis, kui juba maa oli vallutatud võõra võimu poolt ning asuti maa pärisrahva kiireimaks ristiusustamiseks kohapeal vaimulike ettevalmistamisele. 13. s. keskel juba asutati selleks toom- ja kloostrikoole. 15. ja 16. s. hakkavad esinema ürikuis toom- ja kloostrikoolide kõrval ka ladinakeelsed kihelkonna- ehk rakkoolid, millised asutati kogudusekirikute juurde linnades. 15. s. ilmuvad veel n. n. nurgakoolid ehk kõrvalkoolid (bischolen), need on saksa kirjutuskoolid.

Maa pärisrahva — eestlaste — kultuuriline areng oli aga võõra võimu alla sattumisega seisma pandud. Ainsa vaimuharija ülesanded olid kirikul. Läti Henriku järgi võib oletada, et vaid paaril erandjuhul võeti üksikuid eesti poisse ka toom- või kloostrikooli, et neid hiljem kasutada tõlkidena või muuti kiriku teenistuses. Kirikul puudus aga igasugune tõsisem huvi rahva sügavama vaimuhariduse vastu; lepitati sellega, kui oli väliselt maa ristiusustatud ning kui rahvas täitis teatavaid katoliku usu dogmasid. Päälegi polnud vaimulikud võimelisedki õpetama rahvast, kuna nad ei osanud rahvakeelt, samuti olid vaimulikud-preestrid enamikus madala kõlblise ja haridusliku tasemega avantüristid. Usupuhastusega asuti küll linnades ladinakoolide asutamisele ja pandi ka ametisse mõningad kirikuõpetajad, kes pühapäeviti kirikukantslist rahvast pidid õpetama (katoliku kirikus jutlust kui niisugust üldse pole): Oli ju üksikuid katseid eesti talupoja vaimu harimiseks nii katoliiklaste kui ka protestantide poolt, puudus aga igasugune plaanikindlam üritus. Nii 1550-dail aastail oli 1000 eesti talupoja seas vaevalt üks, kes oskas Meie Isa palvet (Russov). Mõnedes kihelkondades olid küll aadlikud omal kulul seadnud ametisse ka eesti keelt oskavaid isikuid, kes pühapäeviti mõisades talupoegadele katekismust õpetasid, ning 1554. a. nõuti Tar-

tus, et linna jutlustajad loeksid kantslist ette väikese katekismuse tervel kujul kahel korral aastas. Ja see oligi peaaegu kõik. Piiskop Agricola korraldatud visitatsiooni ülesandeid oli ka hankida teateid maalasuvate talupojapoiste andekuse kohta, et neid saata toom- või linnakooli, kus nende ülalpidamise ja rõivastuse eest jõukamad linnakodanikud pidid hoolitsema, ent see jäi vaid nõudmiseks.

Puhangu eesti vaimuelu ja rahvahariduse korraldamiseks tõi terve Eesti ala sattumine täielikult Rootsi võimu alla (a. 1629). Gustav Adolf, toleaeagne protestantismi suurkaitsja, sai aru hariduse tähtsusest rahva kristlikus vaimus kasvatamiseks. Tol ajal ei olnud nimelt paremad haridusolud ka Rootsis ega Soomes. Kõrgema hariduse edendamise kõrval asuti nüüd ka alama rahva kristliku kasvatuse vajadusest lähtutuna nende haridusliku taseme eest hoolitsema, millest sai osa ka eesti maarahvas. Gustav Adolf määras 1625. a. mandaadiga Liivimaa superintendendi Samsoni ülesandeks hankida teateid sinse rahva haridustaseme kohta — koolide ja palvetamisoskuse üle. Mainimisväärsel on aga veel Rootsi tähtsaima kiriku- ja koolitegelase piiskop Rutbeckiuse määrus, mille järgi kirikuõpetajad peavad oskama eesti keelt, ja et linnakoolidesse ei tohi keelata saatmast ka talupoegade lapsi, kus neid pidi ülal peetama ühiselumajas, et neist saada selliselt riigiustavaid kirikuteenijaid. Rutbeckius sattus aga vastollu sinse aadliga ja pidi lahkuma. Samuti jäid ka paberile kindralkuberner Johan Skytte laiemaulatuslikud nõudmised koolide ja rahvahariduse korraldamise suhtes. Enam tulemusi oli juba piiskop Iheringi (1638—1657) tegevusel, kes andis 1627 loodud visitatsiooni korrale (visitatio peialis — et superintendent ühes kahe assessoriga oli kohustatud kontrollima pastoreid nende töös rahvale katekismuse õpetamise alal) üksikasjalisemad eeskirjad, määrates kindlaks ka katekiseerimise korra. Ihering andis välja 1641 ka esimese aabitsa, n. n. „ABD raamatu“. Iheringi algatusel asutati 1650. a. esimene kool Eestis rootsi rahvastiku keskel — Noarootsis, kus oli õpetajaks Iheringi väimees Hasenblatt. Takistus haridustööle tegi aga aadel — mõisnikud ja mõisarentnikud, kes ei lasknud talupoegi pühapäeviti kirikussegi, kuna need raiskavat seega mõisa tööaega. Samuti keel, milles jutlustati ja õpetati rahvast pastorite poolt, oli sedavõrd vigane, et raske oli talupojal midagi mõista. Samuti talupojad ise võtsid alul uusi õppimiskohustusi kui uut orjust, pealegi mil rahva aineoline olukord oli äärmiselt vilets. Rootsi valitsuse samm suure mõisade reduktsiooni näol viis $\frac{2}{3}$ eestlaste maa-alast mõisnike käest kroonu kätte, kindlustades seega küll talupojale teatavapiirilise maavalduse, määrates kindlaks koormiste ulatuse ja pakkudes talupojale ka teatavat õiguslikku kaitset aadlike, s. o. mõisnike ja mõisarentnike vastu, suurendas aga koormist, kuna Rootsi riik ekspluateeris talupoega oma riigil lasuvate suurte võlgade katmiseks, milleks juba $\frac{1}{7}$ talupoja sissetulekut läks riigile. Seega talupoja halb majanduslik seisund koguni süvenes.

Ühe asioluna maarahva õpetamise alal ei saa jätta mainimata n. n. kihelkondades käimist. Juba keskajast alates korjasid linnatäna-

vail armuande kirikulaule lauldes n. n. kerjusüliõpilased, kellede hulka kuulus ka Martin Luther. Samal eeskujul on vaesemasse kihti kuuluvad Tallinna Toomkooli õpilased kasutanud suvevaheaegu maad mööda ringi rändamises, peatudes üksikutes taludes, lauldes kirikulaule, luges rahvale ette Stahl'i „Kodu- ja käsiraamatut“, ristiusu peatükke ja palveid, saades tasu ülespidamise ja annetuste näol.

Üldiselt oli aga talurahva hariduslik tase ikka madal. Et seda hoogustada, kavatseti tõmmata kaasa talurahva kultuuristamistöhe eriorganina aadli esindajaid, et nende kaasabiga hankida võimalusi kirjaoskajate köstrite ametiseseadmiseks. Liivimaa uus superintendent Upsala ülikooli teoloogia professor Stalenus'e ettepanekuga 1650. kindralkuberner M. G. de la Gardi ees otsustati kutsuda ametisse saksa ja eesti keelt oskajaid köstrid, kes abistaksid õpetajaid rahvale palvetamise õpetamisel ning saaksid selle eest tasuks köstri-maa või mõne muu ülalpidamise mooduse. Maapäeva vastuseismisel polnud ka sellel ettepanekul reaalseid tagajärgi, samuti kui superintendentide Gezelius'e ja Preussiuse ettepanekuil köstrite ametiseseadmiseks. Gezelius (1688) nõudis koguni iga kihelkonna köstri kõrval ka lastekooli ellukutsumist, mille koolmeistri peaks ülalpidama mõis või talu. 1650—80-date aastate jooksul seati ametisse siiski vaid üksikud köstrid ja needki õpetasid ainult palvetamist suusõnalise etteütlemise järgi.

Otsustava pöörde eesti rahva haridusluku tõi aga 17. s. 80-dad aastad, mil Karl XI kõvakäeline poliitika Balti provintsi suhtes ei jäänud kajastumata ka haridusalal. 1674. a. ametisemääratud kindral-superintendent Johan Fischeri ja B. G. Forseliuse algatusel asuti intensiivselt rahvakooli teostamisele ja koolmeistrite ettevalmistamisele. Fischeri ettepanekul määratigi summa vaestekoolide asutamiseks Riiga ja teistesse linnadesse, kus pidi ette valmistatama köstreid ja koolmeistreid. Koolimajade ehitamiseks pidid jääma õuekohtu trahvirahad. Need olid küll saksa koolid, ent mõne aasta järgi oli neis mõnesaja õpilase hulgas ka õpilasi teistest rahvustest. Läti osa jaoks koolmeistreid valmistasid ette Alulinna koolid pastor Glücki juhatusel. Liivimaa Eesti osas oli aga rahvakooli eestvõitlejaks B. G. Forselius.

Forseliuse sünniaja kohta pole säilinud ühtegi dokumenti. Villem Reiman arvab ta olevat sündinud umbes 1660. a., mis näib väga tõenäolisena, Tartumaal Risti-Madise soomlasest õpetaja mag. Johan Forseliuse pojana. Juba lapsepõlves õppis ta eesti keele, mis võimaldas tal hiljem parima eesti keele tundjana esineda eesti keele parandajana. Esimese õpetuse sai ta arvatavasti kodus, hiljem Tallinnas kas toomkoolis või gümnaasiumis. Kõrgema hariduse omandas ta, nagu arvab Villem Reiman, Upsala ülikoolis ja nagu oli tol ajal eriti kombeks, õpiti peale selle veel reas teisis ülikooles, käesoleval juhul arvatavasti Turus ja Saksamaal. (Tartu ülikool, mis rajati küll 1632. a. Gustav Adolphi poolt, viidi 1656. venelaste eest Tallinna, kus ta oma tegevuse lõpetas, ning avati peale paari vahepealset ebaõnnestunud katsetamist uuesti Tartus 1690. a.

Et peamine puudus oli kõstreist ja koolmeistreist, asutas Forselius 1684. a. sügisel Tartu lähedale tollaegse Tartu Maarja õpetaja sakslase Chiljan Rauscherti kasutada olevasse Papimõisa (Piiskopi-mõisa) eesti kooli. Lühikest aega — vististi vaid ühe aasta — töötas kool siin (Papimõisa kasutaja õpetaja Rauscherti lahkumiseni Sangas-tesse), siis viidi ta Tartu agulisse, n. n. „Everdi aeda“ ühte suurde majja. 1688. a. aga lõpetas kool juba tegevuse, kuna Forselius hukkus Rootsist tulekul.

Esimesi raskusi Forseliusel oli õpilaste puudus. Pärissorjuse tõttu talupojal polnud ju luba oma mõisa piirest lahkuda, samuti ei olnud tal luba ka oma last mõisa piirest välja saata, kuna ju poisid pidid mõisa põllul tööl olema. Forselius rändas ise maal ringi, et koguda talupoegade hulgast andekamaid poisse oma asutatud kooli õpilasiks. Arvata-vasti astus Forselius ka ülevalpool samme, et mõisnikud ei saaks takis-tada üksikuil andekamail poistel kooli minemast. Esialgu saadi õpilasi peamiselt Tartu ümbrusest, hiljem ka kaugemalt. Nad olid 10- kuni 15-aastased poisikesed, ent oli ka vanu habemikke. Forseliuse väsi-mata eeltöö tulemusina oli koolis lõpuks siiski 160 õpilast. Üks esimesi poisse, kelle mõisa piirest lahkumiseks 1684. Palupera mõisnik von Fer-sen loa andis, oli Kavandu mõisast pärit olev Ignati Jaak (kellest kuu-leme ka hiljem). Kuid sedagi pärisorja nõudis 1727. uus Palupera mõis-nik von Rennenkampf tagasi. Forseliusel tuli ka muretseda ülalpidam-ine õpilasile ja enesele, kuna, nagu kuulsime varem, tol ajal talupoja majanduslik olukord oli väga vilets; kuigi saadi luba poisi saatmiseks kooli, poisi ülalpidamine kodust eemal, rõivastuse ja raamatute muret-semine osutus täiesti võimatuks. Kindralsuperintendent Fischeri abiga saadi siiski niikaugale, et poistele kui ka Forseliusele enesele anti leivavilja kroonu magasiitadest.

Forseliuse kooli kursus oli kaheaastane. Õpetati peamiselt usuõpe-tust, katekismust, piiblitugu, Uut Testamenti, koorilaulu, lugemist, reh-kendamist, kirjutamist, raamatuköitmist ja arvatavasti ka saksa keelt. Kool iseendast oli enam kui hilisem rahvakool, sarnledes rohkem linna lastekoolile, n. n. pedagoogiumile, sest õppekavva kuulus ka reh-kendamine, moodustades seega tavalise trivaalkooli alamad klassid. (Trivium — seitsme vabakunsti algaste, kuhu kuulusid grammatika, retoorika (kõnekunst), dialektika (väitlemiskunst); hiljem asendati kaks esimest rehkendamise ja muusikaga. Lastekoolis õpetati aga saksa või rootsi keele lugemist, katekismust, evangeeliumi ja laulmist, vahel ka kirjutamist, rehkendamist ja ladina keelt. Koolmeistrite semi-nari nimetuse pälvis Forseliuse kool enam küll hiljem, kuna suurim osa Forseliuse õpilasist siirdusid laiali rahva sekka üle kogu Eesti kool-meistreina ja kõstreina.

Õpperaamatuiks koolis olid Forseliuse enda poolt koostatud aabits (parandatud eesti keeles, mis tol ajal palju vaenu tekitas; senised aabitsad olid Iheringi „ABD-raamat“, Väike-Maarja õpetaja Bender'i ja Keila praosti Heidrich'i aabitsad, mis oma keelelt ja kirjaviisilt olid väga puudulikud ja võõrapärased), siis Stahli „Kodu- ja käsiraamat“,

„Vastne Testament“ ja lauluraamat. Ka oli uudisena Forseliuse eriline lugemaõpetamise meetod (Methodus informandi Forselii), mis algul leidis küll vastuvaidlejaid, ent peagi üle maa levis. Selle meetodiga õpetatud lugemine lastele selgeks mõne nädalaga, kuna varem kulus selleks vähemate tagajärgedega vähemalt terve talv. Kiideti isegi, et Forseliuse poisid palju kiiremini lugemise olevat ära õppinud kui saksa poisid (Pöłtsamaal). Milles seisis Forseliuse meetod, pole teada. Vististi polnud seal ka veel hääldamise meetod, pigemini küll vist Gezeeliuse lugemissüsteem, mis seisis tähtede järkjärgulises rühmade kaupa omandamiseks ja tihedas varemõpitu kordamises, asudes juba omandatud tähtedega silpide veerimisele ja järkjärgult sõnade ja lausete lugemisele.

Esimeste õpilaste lõpetanud, kutsuti ellu koole ka juba maale. Siingi ilmnesis jällegi varem-mainitud raskused.

Forseliuse kooli töötamise kestel mõisnikud peale aineliste takistuste veeretask Forseliuse töö teele ka moraalseid raskusi, levitades kuuldusi, et Forselius õpetavat rahvast laisklema ja õhutavat mässuvaimu. Põhjuseks ei saanud olla muidugi mõisniku aineeline kahju ühe või kahe talupoisi kaotamise näol tööjõuna, pigemini küll, nagu lausub Järva-Jaani õpetaja Christian Kelch oma kirjas Forseliusele, olid põhjused poliitilised, ja nagu täiendab tundmatu kalendrikoostaja Fr. von Keussler, et ei tahetud rahvale seepärast haridust anda, et rahvas liiga targaks ei saaks („Man hat biss daheru, aus seinem Prinzipio Pseudopolitico, das arme Land-Volk nicht wollen zur Erlernung Lesens und Schreibens anführen, damit sie nicht zu klug werden“). Ka talupojad ise olid algul kartlikud, uskudes, et õpetatud poisse pannakse kroonut teenima ja saadetakse välismaale.

Toetajaiks olid siiski pastorid, sest oli ju kogu õpetus selleks, et rahvas õpiks paremini mõistma jumalasõna ning, et neist saaksid truualamlikud kirikuteenrid, kes „heidavad end ülemate alla, sest ülemad ep ole muidu kui jumalast“.

Et riigivõimult suuremat tuge saada oma tööle, Forselius sõitis 1688. a. juuli lõpul ühes kahe oma parima õpilasega — Ignati Jaak, Paluperast ja Pakri-Hansu Jüri (päritolu pole teada) — üle mere Stockholm, et demonstreerida kuningas Kaarel XI-dale (nimetatud „talupoegade kuningaks“) oma töötulemusi. Tagajärjed olid üllatavalt head: poisid said kingitusi, Forselius nimetati kindlapalgaliseks Eesti- ja Liivii maa koolide inspektoriks, ning kuningas volitas teda piiskopi ja kindsid said kingitusi, Forselius nimetati kindlapalgaliseks Eesti- ja Liivimaale; sai ka loa uute koolimajade ehitamiseks ja koolmeistrelle palga määramiseks. Forselius aga hukkus õnnetult Rootsist tagasisõidul Läänemerele.

Forseliuse koolmeistrite seminar likvideerus sellega, ent siit läks välja 160 lõpetajat, kes istutasid rahva hinge edasi sama armastust ja vaimustust ning ajju samu teadmusi, mis nad omandanud oma õpetajalt. väsimatult entusiastilt Forseliusest.

Edaspidi oli rahva haridustaseme tõus juba kiirem. 1687. a. kuninga korralduse järgi Liivi maapäev võttis vastu igasse kihelkonda kooli asutamiseks, ning naturaalkohustise koolimajade ehitamiseks ja ülalpidamiseks, samuti köstritele lisatasu või eriliselt ametisse seatavaile koolmeistritele palga määramiseks. Järgnes rida korraldusi ja kohustisi järgnevate maapäevade otsustega. Erilise tähtsuse omab aga 1692. a. Eesti- ja 1694. a. Liivimaal maksmapandud Rootsi kiriku-seadus, mis nägi ette katehhiseerimise süvendamise, nõudis tublimaid õpetajaid ja jumalasõna hoolsamat kuulutamist; andis ka olulise tõuke kooliküsimusele, katekismuskoolide asutamise näol, milliseid enamiku õpetustandjaide järgi hakati nimetama köstrikoolideks. Seaduse juurde antud resolutsioones määratakse ka kindlaks koolmeistri või köstri ülalpidamiseallikana veerand-adramaa suurune maatükk. Kindralsuperintendent Fischer, kellel on üldse suured teened rahva hariduse edendamisel, oli ka küllalt hoolas nende korralduste ellurakendamisel, ent siiski veel aastaid kurdetakse koolimajade puudumist ja koolmeistrite viletsat ainelist olukorda, sest mõisnikult koolmeistritele antud maatükid olid tavaliselt viletsad või koguni kõlbmatud ning tihti kuskil kaugemal kihelkonna piiril või soos.

Kõigile raskusile vaatamata oli siiski kogu maa õhutatud õppimisvaimustusele, oli rakendatud tõhe rohkesti järelejätmata tahte ja püsivusega inimesi, ning iga avatav kool oli teatavas mõttes seminariks, kust juba lugemaõppinud siirdusid omakorda koolmeistreina jagama õpetust oma suguvelgedele-õdedele. Vaesuses ja viletsuses omandatud oskuste ja võimiste läbi kasvas rahvas iseteadvus.

Kui võrd tõsiselt asja juures oldi, tõendab õpetaja Rauscherti kiri, kus ta mainib, et otse imestamisväärne on, kuis koolmeister, kes ise vast väike poisike, tuleb toime tootäie tihti endast palju vanemate ja koguni hallpäiste õpilastega, ja ilma mingi distsipliinihoiu vahenditeta, kuna saksa koolmeister palju tõsidust (Ernsthaftigkeit) ja vitsahirmu peab tarvitama.

Igatahes oli loodud Karl XI-da valitsemise lõpujärguks eesti rahvakoolile küllaltki tusedad alused, ning oli koole üle maa. Vaid üksikuis kihelkondes puudusid veel koolid. Muidugi polnud kooliolud ning lugemisoskus üle maa ühtlane, koguni vägagi erinev üksikute maakondade ja kihelkondadegi järgi, tingituna mõisnike toetusist, pastornite teotsemisagarusest, koolmeistrite ja köstrite hariduslikust tasemest ja võimeist ning ka rahva enda arusaamise määrast õpetuse tululikkusest.

Üksikasjalikum kihelkondade viisi arutelu viiks siinkohal liiga pikale. Märkigem aga dr. O. Liiv'i „Lisandeid Eesti rahvakooli ajaloole 17. s. lõpul“ järgi kooli- ja haridusoludest Virumaal — kui RÕS vil! vil! peamisel tänapäeva tööpõllul.

Virumaal toimus koolide ellukutsumine üldiselt hoogsalt.

Ka drinas ehitati 1698. a. koolimaja talupoegade eneste poolt. Senini oli õpetanud lapsi pastor, kus juures teda olid abistanud mõningad lugedaoskavad poisid. Kõneldakse ka kösterkoolmeistri ametiseseadmisest.

Haljala s on juba Forseliuse eluajal alanud kooli tegevus. 1688. a. töötas kool 18 õpilasega. 1698. a. kirikuvisitatsiooni protokoll mainib küll vaid väheste lugemisoskust, ent tuleb arvestada vahepeal olnud näljaaja kohutavaid raskusi.

Viru-Jaagupi oli rahva haridustasemelt түsedamaid kihelkondi. 1698. a. kirikuvisitatsiooni järgi oli siin palju lugedaoskajaid noori ja vanu, Mõdriku alal üksi näiteks üle 100.

Viru-Nigula oli endale 1698. a. koolimaja ehitanud, kus oli koolmeistriks Jürgen Bläs. Paljud oskasid lugeda ning laulda ja tundsid usuõpetust.

Lüganusel ehitati koolimaja 1694. a. Ka siin töötas koolmeister, kellele määratud palgaks 16 Tall.-tündrit vilja, ja iga lapse pealt üks vasktaaler, ning lugemisoskusega koolist lahkuja pealt sai veel lisaks ühe vasktaalri.

Jõhvi noored 1698. a. lugesid hästi. Koolimaja polnud, kooli peeti aga rehetares ning koolmeister sai palgaks igalt lapselt ühe tündri otri.

Vaivara kihelkonna kooliolud 1698. a. visitatsiooni järgi olid viletsad, polnud koole ega koolmeistreid. Mõningad talupojad siiski ise õpetasid omi lapsi.

Simunas 1698. a. laste lugemisoskus oli korralik, kuigi polnud koolimaja ega koolmeistrit. Õpetas köster, ning kes lugeda oskas, läks ja õpetas külas juba teisi, nagu see tavaliselt ikka toimus.

Väike-Maarjas oli olukord väga vilets (1693. a.), kuna kirikuõpetaja oli vana ning ta väljendus ebaselge ja vigane, köster kõva kuulmisega ning suur joodik, — elas koguni kõrtsis. Palgid, mis talupojad juba kolm korda olid vedanud köstrimaja ehitamiseks, oli pastor Martin Vildmann põletispuudena ära tarvitanud. Ärina kõrtsmik Jaak oli kolm ööd kolm kuni neli härga kirikus pidanud, seega kirikut laudaks tarvitades, mida pastor sellest teadlik olles sündida laskis. Kuid lugema lapsed õppisid siiski, mida tõendab 1698. a. visitatsiooni protokoll, tõenäoliselt oma vanemalt.

Parimaid eesti kooli asukohti tol ajal oli Rakvere linn, kus 17. s. lõpul pidas kooli ligi 60-aastane Juhan Justinus Heünoldt, kes, juba 1682. a. siia asunud, ehitanud omal kulul koolihoone, kus õpetas Rakvere ja ümbruskonna linnaõkodanikkude ja talupoegade lapsi. Lisateenistusena pidas ta Rakvere kirikus eeslaulja (kantori) ametit, saades selle eest aastas 5 riigitaalrit. Rakvere kohtufogti Franz Heinrich Sendenhorsti teatel olnud „Schul Informator“ Heünoldt haritud mees, väga korraliku eluviisiga ja temaga olnud kodanikud täiesti rahul. Temale aga ilmub võistleja endise mõisavalitseja Samuel Rosciuse näol (kirikuõpetaja Rosciuse poeg). Viimase pooldajate arv oli väiksem, kuna ta töötulemused olid puudulikud; tema tegevuse lõpetas Rakvere fogtikohus 1698. a. See koolitüli on tol ajal aga olnud Rakveres õige ägedaloomuline.

O. Liiv on kasutanud oma eelmainitud töös kooliolude ja lugemisoskuse valgustamiseks peamiselt 1698. a. visitatsiooniprotokolle, mille valgusel, nagu näeme eeltoodud andmeist Virumaa üksikute kihelkon-

dade kohta, lugemisoskus oli kohati õige suur. Ei saa aga jätta mainimata 1695—97 olnud kohutavat nälga Eesti- ja Liivimaal. Talupojal, samuti ka mõisal, puudusid viljareservid ning otse ettekujutamatult õudseks kujunesid nälja-aastate tagajärjed, mil rahvas suri külade kaupa. Ja need, kes jäid elama, olid ju äärmiselt kurnatud ning häidised. Muidugi pidurdas selline ränk surutis vaimlisi üritusi. On siis vägagi kindel, et lugemisoskus varem nälja-aastaid oli veelgi palju ulatuslikum. Rootsi ajaloolased Hildebrand-Stavenov mainivad näiteks, et Eesti koolioludelt ja lugemisoskusest oli ette jõudnud Rootsist ja Soomest. Siin selgub Forseliuse isiku suur tähtsus ning tulemusrikas töö. On vastuvaidlematu tõik, et just Forselius oma suure entusiasmiga ning väsimatu energiaga viis rahva kultuurilise taseme sellisele kõrgusele, nagu ta seda oli. Terve ajajärk kujunes kui rahvuslikuks regeneratsiooniks, olgugi et vaimuliku suunaga.

Riigi keskarhiivis leidub 1702.—1703. a. käsikirju ja trükitud plakateid, n. n. „raamatuid“, millised on kirjutatud haruldaset suurte tähtedega eesti keeles. Varasemast ajast säilinud teadaanded j. m. on saksakeelsed ning šrift normaalses suuruses, — neid luges pastor kirikus rahvale ette. Mainitud plakatite suur kiri osutab aga asjaolule, et nad olid avalikes kohtes üles kleebitud rahvale lugemiseks. See omakorda aga kinnitab rahva lugemisoskust.

Kuigi 17. s. lõpul ja 18. s. algul olevad kohutavad nälja-, sõja- ja katkuaastad viisid rahva elujärje äärmisse sõnulkirjeldamatusse viletsusse ning tõid ka seisaku haridusellu, pole siiski kustunud see side ega need alused, millised rajati Rootsi ajal ja milliste isaks võib nimetada Bengt Gottfried Forseliust. Läbi 1710. a. algava Vene võimu ajastu mõõna- ja tõusuaegade, läbi ärkamisaja vaevaküllase, kuid hoogsa koidiku, läbi 20. s. alguse revolutsiooni ja vabadusvõitluste kuni vaba Eesti rahvakoolini on jätkunud Forseliuse poolt sütitatud valgusesädet.

See vaimusõda on paisunud aastast aastasse ning erilise spontaanse leegina peab lööma lõkkele nüüd iseseisvas Eestis — kogu rahva tervikulise vaimse ärkamisena. Täitkem selleks noorte tulevaste rahvusriikluse kandjate vaimusalved rikkalike vaimuvaradega, sest vaid meie kultuuritase kindlustab meile väärilise seisukoha maailma rahvaste peres! Ent ärgem unustagem, et tähtsam kõigest on see vaim, millega hingestame noorte tulevikukandjate südamed! Oõtsugem noorte kui vanade hinge tõsisit rahvuslikku vaimu, sest vaid loov rahvusideaal võib säilitada meie rahva psühhofüüsilise olemasolu ning tiivustada säiluvale loovkultuurile! Mõelgem sellele eriti nüüd, meie rahvakooli 250. juubeli puhul.

Kirjandust ja allikaid:

F. A m e l u n g, Baltische Culturstudien aus den vier Jahrhunderten der Ordenszeit (1184—1565); Dorpat 1885.

L. A r b u s o v, Die Einführung der Reformation in Liv-, Est- und Kurland; Leipzig und Riga 1926.

H i l d e b r a n d - S t a v e n o v, Rootsi ajalugu kuni 20. sajandini.

C. Kelch, Liefländische Historia, oder Kurtze Beschreibung der Denckwürdigsten Krieges- und Friedens-Geschichte Eesth-, Lief- und Lettlandes; Rudolpstadt 1695.

O. Liiv, Lisandeid Eesti rahvakooli ajaloo 17. sajandi lõpul, — Eesti Kirjandus 1934, lk. 219—233, 241—295, 311—331.

O. Liiv, Die wirtschaftliche Lage des Estnischen Gebiets am Ausgange des 17. Jahrhunderts 1; (dr. väitekiri, kaitstud kevadel 1935).

H. M o o r a, Eestlaste kultuur muistsel iseseisvusajal; Tartus 1926.

Fr. P u k s o v, Rahvaharidus, — Libe, Oinas, Sepp, Vasar. Eesti rahva ajalugu, lk. 1126—1135.

P. P õ l d, Eesti kooli ajalugu; Tartus 1933.

Villem Reiman, Bengt Gottfried Forselius, — EÜS-i album; Tartus 1895., lk. 7—52.

B. R u s s o w's Chronica der Provintz Lyfflandt in erneuetem Wiederabdrucke; Riga 1857.

Muusikalise kuulmise arendamisest algkooli esimesel õppeaastal

Jaan Pakk

Muusikalise kuulmise arendamise aluseks algkoolis on laste laulviis. Pole ükskõik, missuguse viisi me neile õpetame. Harilikult võetakse lauluõpetuses aluseks sõnad, mitte viis. Vaadatakse, et sõnad sobiksid, kuid viisi üle ei murta pead. Ja sellest tekibki igasuguseid vigu. Õpilased ei suuda viisi õieti laulda, enamik ajab joru, õpetaja laulab mõne üksiku enamarenenud õpilasega ja peab kurtma õpilaste andevaesuse üle. On praegusel juhul laulmine jäetudki vaeslapse ossa, kuna kavagi seob teda teiste ainetega. Lauldakse teinekord paljugi mitmesuguste tundide „illustreerimiseks“, kuid laulmine otse laulmise tunnina, kus oleks õpetuse aluseks viisi meloodilis-metoodiline arendamine, mis kuulmist ja häält järkjärgult arendaks, pole ette nähtud. Eelmises kavas oli küll viisi kohta öeldud, et viimase ulatus piirdugu sekstiga, kuid olen isiklikult kuulnud juba esimese õppeaasta I semestri teisel nädalal kodulootunni illustreerimiseks viise üle oktaavi ulatusega lauldavat, arvestamata õpilaste võimeid laulu alal. Mis ime siis, kui 18 õpilasest klassis ainult 3 laulavad, kuna 15 õpilast „ajavad joru“ ja on ebamuusikaalsed. Kuulmise arendamise ja lauluõpetuse seisukohalt väljudes olgu esimesed viisid ainult kuni tertsi või sekundi ulatuses, et igale õpilasele anda võimalus kaasatootamiseks. Teiseks lõppegu viis toonikale (hää kui ka algaks); kolmandaks, et viis liiguks diatooniliselt, ilma hüpeteta. Jõuludeni tuleks õpetada viise, mis ei ulatuks üle kvindi ja kevadeni laulda laule seksti ulatusega. Kõige paremad kuulmise arendamiseks on viisid, mis liiguvad

toonikalt dominandile ja tagasi, ühendades neid kahte tonaalsuse alus- ja tugipunkti. Hüpetest on soovitatav ainult toonikakolmkõla. Teisi hüppeid võimalikult vältida, kuna nad on algul rasked tabada ja pole selle tõttu metoodiliselt õigustatud. Pole kunagi põhjust karta, et viis liiga lihtne on. Lapse muusikalis-meloodiline areng on alles ees ja ta ei nõua mingisugust keerulist, suure ulatusega viisi. Kõik tuleb omal ajal, rutata pole tarvis. Asjasse tuleb suhtuda lapsepärast, aga mitte hakata otse seda õpetama, mis endale kõige rohkem meeldib. Esimesed kolm kuni neli viisi oleks soovitatav sellised võtta, millel algustoon kordub mitu korda, näiteks „Kaugel laia laane

LUI LÄTT „Kalastajad“

taga,“ kus esimene takt tervena ühe tooni päält tuleb laulda, et õpilastele eranditult võimaldada tooni tabada. Pole praegu ainustki laulmiseraamatut, mida ainuüksi saaks kasutada, kuid kui valida viise Tammann'i „Kooli laulmiseraamatust“, Aavik'u „Laste laulu“ esimesest ja teisest jaost, „Leelo“ esimesest ja A. Kiiss'i „Laste lauluvara“ esimesest osast, siis peaks jätkuma. Muusikaliselt arenenum õpetaja võib väikesi, kergeid viisikesi ise luua, kui neist just puudu peaks tulema. Ei olegi tähtis viiside hulk, vaid nende valik ja järk-järguline areng. Valvatagu, et viisid hästi ära õpitakse ja pääasi — tihti kor-ratakse. Kui õpilane viisi ei taba, öeldakse harilikult, tal polevat lauluhäält. See on enamail juhtudel ebaõige. Selle ütөлusega antakse lapse lauluõppimisele otse surmahoop, sest ta hakkabki uskuma, et tal lauluhääl puudub. Kui õpilane vabalt rääkida, vahetunnil isegi

hõisata suudab, kui arstlikul järeelvaatusel kurgus orgaanilist riket ei leita, siis on tal hääle olemas, kuid ta ei oska teda laulmiseks tarvitada. Viga seisab järjekult kuulmise arenematuses, mille tõttu õpilane ei oska väliselt saadud muljeid sisemiselt reprodutseerida. Tihti võib õpetaja tähele panna, et mittelaulja õpilane lauluviise tunneb ja eraldab. Sellest lähtudes peab eraldama kuulmise arendamisel kahte momenti: 1) Väliseid helilisi muljeid kõrvaga vastu võtta, ja 2) neid reprodutseerida — ümber töötada sisemise kuulmise abil. On ju teada, et meie ise oma häält laudes ja rääkides kuuleme rohkem sisemiselt; näit., kui grammafoni plaadilt endi häält kuuleme, tundub see võõrana. Põhjuseks, miks laps kuulnud viisi ei taba, on, et ta ei oska neid kahte eelmainitud momenti endas ühendada.

Kooli tulles on neil õpilastel enamasti kuulmine arenemata, kes kodu pole laulu ega muusikat kuulnud. Enamik selliseid õpilasi omab ka arenemata hääle. Nüüd ongi kuulmise arendamise üks päänõudeid, et õpilane harjuks lauluviisi kuulama. Selleks tuleb iga õpitav viis õpetaja poolt õpilastele tervikuna ette kanda. Laulu hääle ettekanne äratav iseenesest huvi laulu vastu ja koondab õpilase tähelepanu käsitletavale viisile. Väga hääle on, kui laul veel instrumendil ette kantakse, viisi esitamise mitmekesistamiseks. Kokku võttes: iga viisi peavad õpilased enne kuulama, siis tuleb alles viisi õppimine.

Järgmine aste kuulmise arendamisel on väikeste õpitud viisikeste ülesarvamine. Sel puhul laudakse sõnadeta — ümisetakse või mängitakse instrumendil, kusjuures õpilased ütlevad laulu sõnad. Sellel on algõpetuses eriti suur tähtsus, kuna algul osa õpilasi viisi puhtalt ei taba kuulmise arenematuses tõttu. Kolmas aste oleks, kus õpitud viisi mängitakse või ümisetakse lastele äramääramiseks transponeeritult, kord kõrgemalt, kord madalamalt. Näit.: laul „Poisid ritta“ on Es-duuris, kuid äramääramiseks mängitakse see õpilastele kord F-, E-, G-, A- jne. duurides. Sellega oleks ka lapse tähelepanu iseenesest suunatud tonaalsusele ja ta harjuks tonaalsuste vahekorris orienteeruma, mis teda kaudsel teel ette valmistaks toonika-Do meetodile.

Kui sügisel on palju õpilasi, kes ei taba viisi, siis on soovitav, et algul tarvitatakse üht ja sama tonaalsust iga laulu juures, kergendades sellega tabamist. Enne laulu õppimist tuleks viisi 3 kuni 4 korda vaheldumisi ette laulda ja mängida, kusjuures õpilased ainult kuulavad ja alles siis lubatagu üsna tasa kaasa laulda. Teine moment kuulmise arendamisel on viisi tabamine sisekuulmise abil. Et laps viisi õieti järel ei laula, oleneb sellest, et ta ei oska sisekuulmise abil enda häält valitseda. Kui õpetaja nüüd appi ei tule, kujunebki samane õpilane „jorujajajaks“. Selle vea kõrvaldamiseks peab lapsele heli, mis ta laulab, ka väliselt esitama — ette mängima või laulma. Näiteks: õpilane laulab b väikesest oktaavist, siis on soovitav, et õpetaja talle sama heli mängiks instrumendil või laulaks, appelleerides sama heliga õpilase kuulmisele. Nüüd korratagu seda veel nii, et õpilane heli tabaks. Sellega oleks kontakt loodud eelmainitud kahe momenti vahel. Edasi on väga tähtis, et saavutaksime õpilase hääles

teatud liikuvuse, nii, et ta saaks laulda kõrgemalt ja madalamalt, tähendab kuuleks endas ka teisi helisid. Harilik nähe on, et õpilane, tahtes laulda kõrgemat heli, laulab sama heli ainult valjumini. Kõrvaldasin isiklikult eelmainitud vea sel teel, et soovitasin õpilasele kodu nii peeneid helisid laulda, kui ta vähegi saab. Kilgaku, hõisaku, pääasi, et hää saaks liikuma. Pea eranditult aitas see võte.

Kui nüüd õpilane mingisuguse teise heli laulab, esitatagu sama heli talle instrumendil ja lastagu seda jälle korrata. Edasi läheb harjutamine analoogiliselt ja varsti võib asuda väikese viisikese õppimisele, kusjuures sellise harjutamise tulemustest võib peagi rõõmu tunda nii õpilane kui õpetaja.

On juhuseid, kus õpilane laulab viisi puhta intervalli-kvardi või kvindi-võrra madalamalt. Nendega on asi veel lihtsam. Lastagu teda laulda ja mängitagu talle õigest kohast kaasa, nii, et õpilane kuuleks viisi sama kõrgelt kui ta laulab ja viga kõrvaldataksegi. Tahaksin nimelt seda rõhutada, et kui sellist kuulmisviga parandatakse, siis peab iga üksiku õpilasega töötama eraldi, aga ainult 2—3 minutit korraga, seni kui õpilase kuulmine on erk. Siin ei saavutata midagi ruttamisega, vaid ainult aeglane järjekindel harjutamine annab soovitud tagajärgi. Üle kolme minuti ei jõua õpilane töötada, kuna ta kuulmine väsib ja siis on asjata temalt midagi nõuda, või temale midagi õpetada.

Kuni jõuludeni esimesel õppeaastal pole üksikult õpetamine vajalik, sest enamikul õpilastel areneb muusikaline kuulmine iseenesest normaalseks. Kui aga õppeaasta teisel poolel leidub klassis õpilasi, kes arenemiselt maha jäänud, tuleb nendega eraldi tööle hakata.

Laulutunni ajajaotamise suhtes peab tähendama, et 50 minutit ainult laulda on täiesti võimatu. Kenake osa tunnist tuleks pühendada kuulmise arendamisele, neis oleks ettemängimine, üksik- või grupislaulmine, kusjuures ikka enamik õpilasi kuulab. Õpilaste paigutamise kohta võib tähendada, et nõrgemad õpilased asetatagu õpetaja lähedale, kus nad tähelepanelikumad, ühtlasi kuuleksid nad siis ka seljatagant õiget laulu.

Kui algul kohe laulmist õpetatakse laulmise, laulurõõmu ja elamuste kohaselt, silmas pidades viisi metoodilist arendamist ja laste võimeid, kusjuures õpilase kuulmine ja hää areneksid reeglipäraselt, siis laulaks varsti õieti kogu õpilaskond, hiljem — kogu Eesti.

Raamatuaasta puhul.

A. Jõulmaa

I.

Elame raamatuaasta tähe all. Kuid eesti raamatu vanus ise ei ütle suurele hulgale otsekohe midagi, sest laiem ringkond kasutab eelseisvuseaegseid teoseid väga harva. Juubeliaasta pakub meile otsest

huvi ainult nii palju, kui suudame selle tõttu ise läheneda raamatule või kuivõrd raamat läheneb meile.

Ja, kuidas läheneda raamatule, kui enamik meist teenib 60—80 krooni kuus, ja meid huvitavad teosed maksavad harilikult 6—8 krooni! Ärgem jätkem siiski ühte nigelavõitu võimalust kasutamata: asutagem raamatutesoetamise ringi. Juba 4—5-liikmelise ringi raamatute omandamisvõimalused ja saavutised on võrratult suured — ütleme 10—15-kordselt suuremad kui igal liikmel üksikult. Sest raamatute omandamise arvestusi mõjustavad mitte niipalju rahalised kaalutlused kui *h a r j u m u s* ja *k a l d u v u s* raamatuid osta. Teotsedes ringis me omandame mõlemad. Ringi liikmete vahel tekib paratamatu mõttevahetus ostetava raamatu väärtuse kohta. Tekib vaidlusi, ärkab uudishimu, tahame teada, mida on vaieldav raamat väärt. Ringi kaudu satume erilisse õhkkonda, mis kogu aeg mõtteid probleemidega eostab. On kõrvalise tähtsusega, kui mõni ringi liige pärast teose omandamist ikka ja jälle sapiselt-mahategevalt sellesse suhtub või kui teine liige alati kiitev-vaimustatud ülistusi kaldub sõnakõlksutama. Ei, naudingut pakuvad just omavahelised poolt- ja vastukaalutlused enne teoste omandamist ja samuti ka pärast nende lugemist. Teoseid võib hiljem omavahel jagada loosi või mõne muu varem kokkulepitud reegli alusel. Nojah, mõnikord ägestutakse ja tülitsetakse sealjuures veidi, kuid — palun uskuda — naudingut pakub seegi. Sest just selle või tolle kaanelilustise, kausta, autori, teema käsitlusviisi, idee jne. pärast oleksime teost just endale soovinud. Seega raamatuteostmise ring virgutab ja pakub selliseid elamusi, mida me üksikult teotsedes ei omandaks. See on umbes midagi selle sugestiooni taolist, mis ilmnas Looduse võistlusromaanide puhul: inimesed, kes harilikult kirjandusest ja raamatutest vähe hoolisid, püüdsid võistlusromaanidega ikkagi tutvuda. Raamatukogujuhatajad teavad jutustada, et just lugejad ise üksteise tähelepanu teoste sisule ja sündmustikule juhivad ning seega mõnele teosele kõige paremat reklaami teevad.

II.

Võib-olla paljud meist ei hinda või ei oska esialgu anda tarvilist tähtsust seadustele ja määrustele, mis puudutavad raamatukoguhoidjate kutseküsimust (vt. Hasomini Teataja nr. 3 — 1935). Nagu Vabariigi algaastail paljud pidid tegema suuri pingutusi õpetajakutse omandamiseks, samuti nüüd tuleb pingutada raamatukoguhoidjakutse omandamiseks. Sest edaspidi pääsevad raamatukogujuhatajateks või -hoidjateks ainult vastava kutsega isikud.

Tahaksin siin viidata ainult mõningaile sellega seoses olevaile iseäraldusile. 1) Kõik kutselised õpetajad on raamatukogujuhataja kutse omandamisel vabastatud kasvatusteaduse eksamist. 2) Kirjandusloo eksami sooritamine peaks olema õpetajaile võrdlemisi kerge, sest nõuetavas ulatuses oleme sellega tutvunud juba seminaris või mõnes muus õpetajaid ettevalmistavas asutises. Seega jääks õpetajail tõsisemalt ette valmistada ainult raamatukogunduses ja raamatu-ajaloos ning raama-

tukogude tegevuse juhtimise küsimusis. 3) Kutse võidakse anda ilma igasuguse eksamita neile, kes viis aastat rahuldavalt töötanud mõnes raamatukogus.

Nii sihib seadus just selle poole, et võimalikult rohkem õpetajaid võiks raamatukoguhoidjakutse omandada. Praegu on raamatukogujuhatajatest 30% õpetajaid. Võin kogemuste põhjal kinnitada, et see 30% on praeguses olukorras kandvam, teadlikum ja tööga rohkem toimetulev osa raamatukogude tegelastest. Ja kindel on, et ka tulevikus raamatukogud vajavad suurel määral õpetajate kaasabi.

Kas tasub vaeva õpetajal raamatukoguhoidjakutset omandada? On ju tõsiasi, et paljud õpetajad juba praegugi meelsasti kohaliku raamatukogu tegevust korraldaksid. Sest olude sunnil peavad nad pealtvaatajaini leppima olukorraga, kus raamatukogus toimub oskamatu kirjanduse valik, oskamatu raamatute liigitamine, lohakas raamatutega ümberkäimine, vastutulematu laenajaile jne. Mõne väärnähte oskaksime juba nüüdki kõrvaldada, aga et mitte sattuda külätühiskonna pisi-tülidesse, sellepärast loobume sageli huvitavast tööalast. Kuid koguhoidjate kutseküsimusega tuleb lahendamisele tingimata ka koguhoidjate palgaküsimus, sest kutseline tööjõud tahab saada ka vastavat tasu. Põllupidajaile on propageeritud kõrvaltuluvallikaid aiandusest, kanakasvatusest jne., miks ei võiks õpetajale olla tegevus raamatukogus üheks „kõrvaliseks tuluallikaks“? Praegu on tasunormid alles välja töötamata, on isegi teadmata, kuidas normeeritakse raamatukoguhoidjate töö. Raamatukoguhoidjate-päevadel on avaldatud arvamusi, et tööd maaraamatukogus tuleks hinnata kui lisatunde koolitöös. On kõneldud raamatukogu töötundide lülitamisest kooli üldisesse tunnikavva, on kaalutud tasumaksmise võimalusi kogust laenutatud raamatute arvu järele jne., — kuid seni on need kõnelused olnud kõik ilma kindla aluseta. Olekski asjata kindlate normide fikseerimine, sest raamatukogujuhatajaid hakatakse alles 1937. aastal ametisse registreeerima ja koguhoidjakutset nõutakse üldiselt alles 1940. aastast. Pole aga kahtlust, et palgaküsimus kord tõepoolest lahendamisele tuleb.

III.

Tuhanded lapsed astuvad igal aastal algkooli esimesse klassi. Kordkorralt ja vähehaaval õpetame neile kirjutamist ja lugemist. Asteastmelt, teravalt iga üksiku arengut silmas pidades viime neid teoste sisu mõistmiseni. Iga üksiku lapse pingutused on seejuures äärmiselt suured, set kogu lapse jõud on suunatud näidatud sihi saavutamisele. Ja kui paljust tuleb igal lapsel loobuda! Kuid mis kasu on sellest kõigest, kui lugemiseoskus ainult selleks jääbki. Nii jäävad ka raamatukogud ainult raamatute kogudeks. Side kooli ja avaliku raamatukogu vahel tuleb juba algkoolieas luua. Kutseliste raamatukogujuhatajate puhul on see täiesti võimalik. On natuke mõtlemapanev, et raamatukogude kasutajaid on seni olnud maal ainult 5—7% elanike üldarvust ja et iga maaelaniku kohta loetakse keskmiselt 1 (loe üks!) raamat aastas. Juhatagem õpilasi kohapealsesse avalikku raamatukokku!

IV.

Meie raamatukogunduse peapuudus seisab selles, et puudub juhtiv isik või asutis. Puudub koht, kust koguhoidja leiaks nõuannet ja kaasabi. Ei ole asutist, mis meie raamatukogude tööd sihikindlalt juhiks; iga koguhoidja talitab oma äranägemise järele. Nojah, koolinõunikud või tagavaraõpetajad on kohustatud üks kord iga kolme aasta jooksul raamatukogusid revideerima, aga kogemused on näidanud, et revideerimine ja instrueerimine senistes tingimustes ei anna paljude kogujuhatajate juures soovitud tulemusi. Siit tekkiski paratamatu nõue kutseliste kogujuhatajate järele. Kuid ka revideerijate-instrueerijate tähelepanekud ei ole seni tarvilikku vastukaja leidnud. Olgu siiski meil teada, et praegusest olukorrast ei aita meid keegi muu välja, kui ainult meie ise. Ärgu olgu meil õigust kohaliku avaliku raamatukogu halvaks arvustamiseks, kui pole tahet kaasatöötamiseks.

Keskmiselt ühe elaniku kohta Eestis trükitakse raamatuid väga palju. Sellelt seisukohalt vaadatuna on Eesti maailmas esimesi riike. Kuid Eesti raamatute tiraažid on imeväikesed, sest vähese ostjate- ja lugejatearvu tõttu pole suurearvulistel tiraažidel mõtet. Võib kadedada mõnda inglasi või jänkit, kellel on võimalus emakeelsena omandada kõrge kvalifikatsiooniga teaduslikke uurimusi, trükiteoste haruldasi ja luksuslikke väljaandeid jne. Meil need võimalused peagu puuduvad või esinevad väga vähesel määral. Jällegi tuleme paratamatu tõsiasja juurde: ei jää teist teed, kui peame kaaskodanikke harjutama raamatuid lugema niihästi koolis kui avalikus raamatukogus.

Rahvas ja kool

K. Kreek

1.

Viimasel ajal on räägitud palju vaimust. On rõhutatud kõnedes ja brošüürides, et vaim on suurem kui võim. See on muidugi ka õige, sest iga töö ja tegevus eeldab vastavat vaimset jõudu, ideed. Ja vaim ning mõttejõud loob tegevusele õieti suuna kui ka sisu. Vaimu tugevus ja jõud pole eeltingimuseks mitte ainult suuremate loominguute juures, vaid kõikjal, ka igapäevases elus, kus tahetakse midagi saavutada või luua. Loova vaimu iseloomu omadused: tema tugevus või nõrkus, positiivsus või negatiivsus, mis rakendatud tööle, olenevad sellest, millise vaimu omavad töö kandjad ja juhid.

2.

Asutisi ja organisatsoone on peamiselt kaheksaühe iseloomuga. Ühed taotlevad majanduslikke, teised ainult vaimseid sihte. Kuid ei saa neid eritleda ainult puhtmajandusliku ja puhtvaimsete ülesannete seisukohalt, sest vaimne jõud aitab luua majanduslikku ja majanduslikust

jõust oleneb sageli vaimsete saavutiste ellu rakendamine. Samuti ei saa kumbagi alahinnata, kuigi majanduselu käib vaimse järele.

Suur osa vaimse elu korraldamisest ja juhtimisest kuulub vastavasuunalistele org-idele ja koolile. Koolis veedab inimene oma vastuvõtlikuma ea (4—12 ja rohkemgi aastaid). Selle aja jooksul peab ta võimisele ja iseloomule midagi positiivset külge jääma. Räägitakse mõnikord ka kasvandikkude tuimusest soovitava suuna või kästu (!) vastu, kuid noored noorte hulgas harva on seda, kui on olemas või rajatud klassi või kooli avalik arvamine, mis kritiseerib ja hoiab ära negatiivsust. Aga võib leiduda ka erandeid.

Kool kasvatab ja annab teadmusi. Kui need mõlemad on tasakaalus ning seoses teineteisega, siis peaks olema töö normaalne. Ainult viimase rõhutamise puhul võib õpetaja tõesti muutuda saksa jäntides käsitatud koolmeistriks, millistena püüdnud meie õpetajat ka mõni Eesti noorem kirjanik näidendeis kujutada, (kas õpetaja tööst, isikust ja igapäevasest elust, siis tõesti väärtuslikumalt välja tuua poleks) ja kool õudsuse lossiks, nagu kõnelevad paljud vanemad inimesed veneaegsest koolist.

Õpetajatel, eriti maal, on tööd palju. See töö nõuab neilt ühes isikuse kolme: olla pedagoog, õpetaja ja viimaks seltskonnategelane. Eriti on õpetajal kohustuseks olla esimene, s. o. pedagoog, seda rohkem juhatajail, sest peamiselt tema ülesanne on rajada töösuund ja vaim koolis. Selle puudumine või mitteamestamine võib tekitada arusaamatusi kooli sisemises elus, muutes võõraks ka lastevanematele nende laste teise kodu. Õppetöö ise on määratud kindlaks kavadega, kus meetodiliste küsimuste otsustajaks sagedasti õpilased ja olukorrad, millede arvestamist viimasel ajal rõhutatud. Seltskonnatöö, mis õpetajatele ja teistele riigi- ning omavalitsusteenijatele soovitatud, jääb õpetajal siiski võimaluste ja tööst ülejääva aja otsustada.

3.

Viimasel ajal on hakatud rõhutama noorte organiseerimist skautlikkude organisatsioonide kaudu. Kindlasti on neist kasu, kui peetakse täpselt kinni nende alusmõttest, kasvatuslikule tööle nii õppeasutistes kui ka väljaspool kooli. Laialdaselt isetegevuse põhimõtteid taotlevana, kus mängides arenetakse ja karastatakse enda võimeis ning iseloomus, valmistab ta noori ette edaspidisele seltskonnatööle. Et noorte kotkaste organisatsioonides on rõhutatud ka pedagoogiline vaim, on näidanud viimased laagrid Elvas ja Pirital. Ja huvitav on, et selle keskukujuna n. k. org-is esineb ainult sõjaküsimustega tegelenud peavan. kindral J. Laidoner, sest ei olnud huvitavamalt osa kummagi laagri lõkkeõhtuist kui hääde näidetega põimitud peavan. lõkkeõhtud, näidates, et vanade juht võib ka noorte seisukohale laskuda, valades ja kinnitades neisse vaimu, mis tarvilik üksikule poisile kui ka nende malevatele. Omadus suhtuda vähemasse, nii vanasse kui nooresse, mitte ülevalt alla, vaid arusaavalt, on tarvilik mõlemate juhtimisel.

Seega mitte ainult käsk ja keeld, vaid mõistmine ja mõistaandmine. Vastava vaimu juures or-gides ning koolis on käsuks ja keeluks ka mõistaandmine.

4.

Et vaim suudab ja lahendab palju, näitas Vabadussõda, kus jõuliselt mitu korda tugevam vaenlane siiski võideti. Huvitav on selle võidu eeltingimuste tekkimine. Selle kohta on kindral Laidoner oma kõnes korduvalt, kui olnud juttu vabadusest, maininud, et suure töö rahva vabastamises on teinud vana rahvakool ja seltskondlikud organisatsioonid. See peaks üldiselt meie haritlaskonnale teada olema, kes vähegi eesti ajalugu tunneb ja mõistab, sest ei ole tähtsamat kui ärkamisaegsete ja sellele järgnevate ajajärkude õpetajate ning teiste haridus- ja avaliku elu tegelaste töö võrdlemisi kitsastes oludes oma rahva kasuks. Põlnud kindlasti kerge korraldada selleaegseid laulu- pidusid, arvestades võimalusi ja olukordi, ega väike nende ülesanne, sest need kujutasid juba selleaegset rahvalikumist, kus külvati rahvusaate esimesi seemne-peatäisi. (Rahvas nuttis rõõmupisaraid, kui lauldi esimest korda hümnit). Sellest kasvas vabadusvaim, mis vabadussõjas vabastas maa meid haaravatest vaenlastest. Nagu ükski suursaavutus ei sünni ühe hetkega, nii tuleb ka vabaduse võitmisel arvestada eeltöid, mis kestnud aastakümneid, kus muidugi viimasena iseseisvuse teostajat rahvapõlve ja selle juhte ei saa tähele panemata jätta.

5.

Kui ärkamisajal ja hiljem teotsevaid haridus- ning avaliku elu tegelasi nende tööd hinnates võiksime nimetada vabadusvaimu arendajajaks ja vabaduse loojaiks, siis on need seltskonnakihid kaasaajal, kus iseseisvus saavutatud, vabadusehoidjad. Et vabadus ei ole purustamatu, kättevõidetud igavene aare, mõistame, ja selleks näiteid on küllalt ajaloos. On ka juba meiegi rahva üle selle lühikese aja jooksul käinud nii mitmesuguseid laineid. Meie vabadust ette nähes ja selle iseloomu üldiselt mõistes on prohvet-kirjanik Juhan Liiv omas luuletises kirjutanud: „Kergem rahvast vabastada, kui teda hoida vabana.“ Selleks ülesandeid on olnud ja on eriti koolil ning kõigil organisatsioonidel, kus sihiiks rahva vaimne kasvatus; kuid töötegija töö on seda produktiivsem, mida rohkem talle võimalusi antakse, või mida rohkem teeneid ise suudab luua ja kuidas tema tööst aru saadakse. Õpetajaskonda pole viimastel aastatel eriti rahuldavalt suhtutud, mille põhjuseks ka erakondade kallaletungid rahulikkudele õpetajatele. Et see suund üldse maad võis võtta, võib tuletada asjaoludest, et laiem rahvahulk ei mõistnud täiesti kooli tähtsust ja haridustegelaste tööd. Selles süüdi on osalt ka õpetajaskond ise ja nende tööd korraldavad organid ning or-gid, kui rahvale kooli lähendamise huvides selgitustööd vähe teinud, seega rohkem võimalusi andes selleaegsele omapärasele poliititsemisele. Õpetajaskonna loovat tööd riigi ja rahva huvides arvestamata, käsifadi kui vähem organiseerunut ja aimukest rahvale rohkem tuntud olevat ametkonda ainult materialistlikust seisukohast,

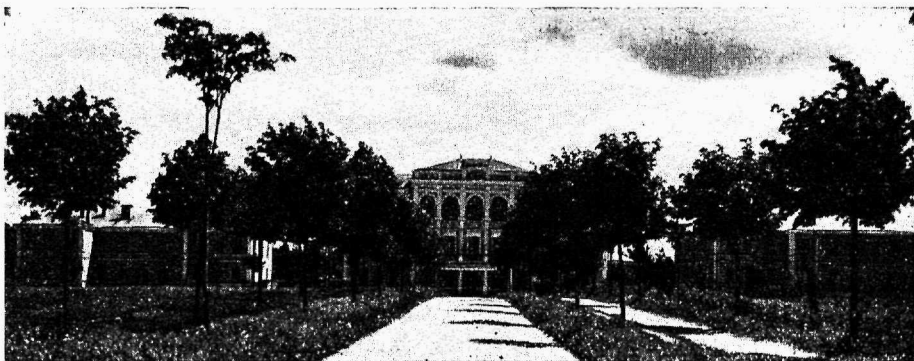
kus kõnelemisobjektiks peamiselt palk ja kool ise (olgu 4 kl. koolisundus). Kuid loodame, et see enam ei kordu. Selleks on ülesandeid ka koolil endal, sest ei ole paremat kohta rahvaga kontakti loomiseks ja selgitustöö tegemiseks, kui lastevanemate koosolekud. Lastevanemad on tänuilikud, kui on selgunud neile täpsemalt kooli ülesanded nende laste, rahva ja riigi huvides (õp. seltskonnatöölisesena tuntud).

Õpetajaskond on jäänud ikka ja alati oma ülesannete juurde, mis rahva ja riigi tuleviku huvides tema hoolde usaldatud, kuid võime ütelda, et ise demokraat olles pole suutnud kohaneda demokraatlikus korras, kus valitsejaks rahvas. Kooli ülesandeid ja väärtust nii kasvatusõpetuse kui ka riiklikust seisukohast rahvale lähemale viies, võime jõuda oma autoriteedi suhtes väärilisele tasemele ja aega, kus enam ei räägita ainult õpetaja palgast ja tõsta töö produktiivsust rahvusliku ning riikliku kasvatus huvides.

Selleks on ülesandeid õp. or-gidel, seminaride vil! kogudel ja nende üle maa laiali asuvatel liikmetel, mis sellele tööle just kasuks, ning seminari Vil! Kogude Liidul, kui see org. peaks teostuma.

Selles töös kaasa aitavad ja on soovitatav kaasa tõmmata ehk sääl ees nähagi paljud arukamad ja haritud kodanikud ning teisele erialale siirdunud õpetajad ja see ei peaks praegusel ajal olema raske kellelegi, sest kui eestlased varem peamiselt organisatsioonide kaudu (haridus-seltsid) suutsid koolide asutamise ning ülalpidamise näol haridust anda, siis peaksid praegused selle mõtet väärilisel tasemel võima hoida.

Kuid igasugune rahvakiht oma huvide ja töö kaitseks välja minnes, peab teadma ja arvestama seda, et meie rahva kannatused ja rõõmud on kaasa teinud kõik rahvakihid ja kodanikud. Üksik võib tänada alati kogu rahvast, et ta on ja püsib vaba, sest igati meie hulgast on teinud ja teeb seda jõukohaselt, mis tema osa, selleks, et võidakse praegu võõrast võimu kartmata, kõnedes ja kirjas, rahva sangarlikust minevikust enesetundeks ja tuleviku tööks jõudu ammutades ütelda: Tänu vaprale ja tugevale vaimule, mis kannud Kalevi oma kotkatiibadel jälle kodu randa.

Rakvere õpetajateseminari XIV lend rännakuteil

R. Vahisalu

Elasime viimsete Valge Maja kasvandikena Taaralinnas. Oli meid ju sääl kaks eriilmet kandvat peret, ei põrmugi kaasavõitlejalikku suhtumist. Ja sellistena siirdusime elu lahketele.

Ent rakverlased püüdsid säilitada virulasele omast visahingelist ja südamlikku ühisolu. Kinnitasime seda end. Rakv. Seminari mälestusõhtuga, ühise klassialbumi ja ühise lõppmärgiga. Meis ei kustinud mälestus minevilkkuvarisenud aastaist ja igal võimalikul juhul meenutasid elatud päevi.

8. juunikuu päev, mis tähistas kolme aasta eest Rakvere Seminari surmapäeva, sai meile, viimseile Rakvere Seminarist osasaanuile, lahkumispäevaks.

Tuletasime väärilt meelde kauaseid pedagooge, meie vaimset juhti dir. V. Raam'i, klassijuhata. hr. Limberg'i, Vil! Klogu ja tema ülesandeid ning kauaaegset esim. usaldusvil. A. Nurk'a.

Igal niiskusid silmad, kui kõneles viimaseid sõnu direktor: „... Lahkute, nagu paljud enne teid. Minge ja võideldge, sest ülesanne teil, noorte kasvatamine ja seega rahva juhtimine kooli kaudu, on suur. Tehke hääd tööd, et see oleks tõesti kasuks ja edendavaks meie rahvale ning kallile kodumaale, sest see on meie rahvale ja kodumaale hüveks!“

XIV lend, viimseid rakverlasi, alustas teekonda noorile omase optimismi ja tulevikuootustega nagu teinud seda ta eelkäijad aastate vältel.

8. juunil 1935 siirdus R. Õ. S. viimne (Tartu Ped. III) lend saladusliku elu rännakuteile.

Vilistlaskogu teateid

Mälestusalbumi toimkond

on möödunud tegevusaastal avaldanud näiliselt vähe tegevust, kuid sellele vaatamata on albumi eeltöid märgatavalt edasi viidud.

Kõigepäält on muutunud toimkonna isiklik koosseis. Toimkonna tööst on kõrvale jäänud vil! vil! Joh. Erde ja A. Vaigo, nende asemele on toimkonna tööst kutsutud osa võtma vil! vil! J. Rummo ja E. Suurväli. Praegu kuuluvad toimkonda vil! vil! Ain Nurk (juhatajana), Hilda Jõulmaa, Jaan Rummo, Eerich Suurväli ja Villem Raam.

Juba aasta tagasi sai üksikutele toimkonna liikmetele selgeks, et albumi väljaandmine 1932. a. väljatöötatud kava kohaselt ei ole võimalik ega otstarbekohanegi, ja nimelt:

1. Albumi esialgne kava oli koostatud liiga laiaulatuslik, mille tõttu albumi kirjastamine osutuks Vil! K! üle jõukäivaks.

2. Albumi koostamine üksikuist kaastööliselt kokkutulnud artikleist, kuigi nende juures teostataks teatud sisulist ühtlustamist, muudaks albumi sisult ebahühtlaseks, mis tuleks kahjuks albumile. Päälegi ei osutu üksikud kokkutulnud artiklid küllalt tõhusaiks esinema iseseisvate osadena albumis.

Neid asjaolusid arvestades töötas toimkond välja uued alused mälestusalbumi koostamiseks:

1. Album ei tohi paisuda liiga mahukaks, mille tõttu tema kirjastamine võiks kujuneda Vil! Kogule ületamatuks. Maksimaalne lehekülgede arv võiks olla 240.

2. Et album sisult oleks ühtlane ja terviklik, tuleb albumist välja jätta varem kavatsatud üksikute kaastööliste artiklid (eriti mälestusi sisaldavad kirjutised) ja need asendada ühe pikema kirjutisega Seminari ajaloost, mis kirjutatud ühe isiku poolt ning kus materjalina kasutatud ka seni toimkonnale kokkutulnud kaastööd.

Et album iga üksiku vilistlase suhtes omaks enam individuaalset väärtust, tuleb albumisse paigutada võimalikult kõikide vilistlaste üksikpildid.

Nende uute põhimõtete kohaselt on toimkond jätkanud albumi eeltöid. Kõigepäält on peetud läbirääkimisi isikutega, kes oma pääle võtaksid albumi ajaloolise osa koostamise. Sellel alal on toimkonna juhataja saavutanud esialgse kokkuleppe vil! J. Rummoga, kes kirjutaks veneaegse seminari ajaloo ja vil! E. Suurväljaga, kes koostaks iseseisvuseaegse seminari ajaloo.

Kuna albumi kirjastamine on seotud suurte kuludega ja selle teostamine võimalik vaid siis, kui albumi ettetellimistega kokku kogutud vastav summa, selgitas toimkond ka vastavaid kirjastamiskulusid, hankides selleks vastavaid andmeid trükikodadelt. Nende andmete kohaselt läheks mälestusalbumi kirjastamine (600 eksempl. à 224 lhk.) makma:

trükk ja paber	Kr. 900.—
klišeed teksti jaoks	„ 200.—
õpetajate ja õpil. piltide klišeed (450 — à 125)	„ 562.50
kõide (500 eksempl. à 80 snt.)	„ 400.—

Kokku Kr. 2062.50

Sellele summale tuleb lisada veel tasu kaastööde eest ja toimkonna jooksvad kulud. Sellega tõuseks albumi kirjastamise üldkulud 2400—2500 kroonini.

Albumi sisust on toimkonnal praegu valmis üldine pildimaterjal ja iseseisvuseaegsete õpetajate ja õpilaste elulookirjeldused I—X lennuni ning vastav pildimaterjal (osa pilte puudub siiski), kuna hilisemate lendude kohta osalt osaliselt, osalt täielikult puudub elulooline- ja pildimaterjal. Toimkond on tänulik, kui need vilistlased, kellel veel saatmata oma elulookirjeldus või pilt albumi toimkonnale, seda teeksid hiljemalt käesoleval sügisel, aadressil: A. Nurk, Lai 28, Tartu. Samuti oleks hääd, kui kõik vilistlased, kes muudavad nime või elukohta, sellest teataks albumi toimkonnale, et albumisse pääseks võimalikult õige ja värskel elulooline materjal.

RÕS lõpetanute nimestik

A. Veneaegseist lõpetajaist

I lend — 1916. a.

1. Kuusk, Alfred — Pagari algk., Kohtla-Järve.
2. Leemets, Voldemar — helilooja. „Estonia“ orkester, Tallinn.
3. Riis, Jaan — teadmata.
4. Laarman, Märt — keskkooli õp. Tallinnas, kunstnik.
5. Penno, Rudolf — riigikogu esim., Tallinn, „Paju“ talu, Hulja.
6. Steinman, Nikolai. —
7. Raud, Voldemar — juh. Viru-Jaagupi algk.
8. Erde, Johannes — Vasknarva.
9. Jõulmaa (Juulman), Aleksander — Viru Maaval. Haridusosak.
10. Ventsel, Tõnis — Tori.
11. Hansen, Osvald — adjut. Kalevi pat. Tallinnas, (kapten).
12. Freudental, Eduard — teadmata.
13. Stokberg, Rudolf — Vabadussõjas langenud.
14. Vilberg, Karl — teadmata.
15. Reisenberg, Jaan — surnud.
16. Lillakas, August — surnud.
17. Toomasson, Jakob — surnud.
18. Uudeman, Arnold — teadmata.
19. Ento, Rudolf — Jõhvi Ühisgümnaasium.
20. Aas, Teodor — teadmata.
21. Brõnzov, David — teadmata.

22. Kõmarov, Autonora — teadmata.
23. Strod, Ivan (leedulane) — teadmata
24. Vavinskis, Jāhnis (lätlane) — teadmata.
25. Pakk, Valentin — teadmata.
26. Norodovsky, Eugen — teadmata.
27. Sidorov, Eugen — teadmata.
28. Tejorov, Grigori — teadmata.

II lend — 1917. a.

1. Remmel, Aleksander — Tehnika gümnn., Tartu.
2. Tomberg, Richard — Lennuväe ülem, Tallinn.
3. Rummo, Jaan — Vestholmi gümnn., Tallinn.
4. Akberg, A. — kunstnik, 21. algk., Tallinn.
5. Vahter, L. — adv., Narvas.
6. Simmo, Gustav — kaitsevägegede staap, (kapten).
7. Laage, Arnold — surnud.
(Nimekirjast puudub osa. — Andmed kadunud.)

III lend — 1918. a.

1. Andreesen, Nigol — Tallinn.
2. Eeman, Arnold — surnud.
3. Jaakson, Ernst — õp. Tõrvas.
4. Juuse, Gottlieb — juh., õp. Udriku algk., Kadrina.
5. Juuse, Nikolai — juh. Porskova algk., Iisaku.
6. Kress, Richard — keskkooli õp., Tallinn.
7. Lang, Helmut — juh. Kohala algk., Sõmeru v.
8. Mägar, Arnold — teadmata.
9. Pärko, Ernst — teadmata.
10. Viirmaa, Aleksander — juh. Tartu 2 algk
11. Vassilof, Fljöröd — teadmata.
12. Melinikov, Paavel — teadmata
13. Subbota, Aleksander — teadmata.
14. Surallef, Ivan — teadmata.
15. Tupalof, Nikolai — teadmata.
16. Vladimirof, Anton — teadmata.

B. Eesti iseseisvuseaegseid lõpetajaid

I lend — 1922. a.

1. Kiin-Alavere, Magda — õp. Särgvere algk., Mäo p.-ag.
2. Krikk-Argus, Anete — elab Tallinnas.
3. Vau-Bachman, Heleene — elab Tartus.
4. Lindman-Freiman, Heleene — elab Lehtes, Oja t.
5. Kaber, Selma — töötab Tartu ülikooli juures assistendina.
6. Komp, Herma — õ.,
7. Lauri, Linda — õp. Särgvere alg., Mäo p.-ag.
8. Poom, Juulie — õp. Rõha algk., Koeru.

9. Põld, Helga — õp. XII algk., Tallinnas.
10. Püss, Helmi — õp. Viru-Jaagupi algkoolis.
11. Vilkk-Raus, Emilie — õp. Tamsalu algkoolis.
12. Rumberg, Anete — õp. Türi algk.
13. Soone, Iida — õp. Viru-Jaagupis.
14. Freiberg-Tortental, Antonie — õp. Narva VI algk.
15. Urbus, Hilda — õp. Aegviidu algk.
16. Tingas-Rütkel, Milde — elab Rakveres.

II lend — 1923. a.

1. Johanson-Annus, Elfriide — elab Unnukse algk., Kalvi p.-ag.
2. Hasselgreen-Ernits, Hilda — elab V.-Maarjas.
3. Kippar-Ešbaum, Felicia — elab Pikaristi algk., Kabala p.-ag.
4. Jaam, Vanda — õp. Karinu algk., J.-Jaani.
5. Rebane-Kadarpik, Aliide — õp. Lasila algk., Porkuni.
6. Mikker-Kullik, Franziska — elab Viljandis.
7. Zovo-Kaljusto, Elfriide — elab Sondas.
8. Henno-Lindman, Natalie — õp. Rakvere 2. algk.
9. Jaanisto-Lehtmets, Anete — õp. Tartu 6. algk.
10. -Lott, Elisabet — õp.
11. Parinbak, Alfred — surnud.
12. Pikat, Hilda — surnud.
13. Raudsepp-Posti, Elfriide — õp. Albu algk.
14. Strauss, Erich — juh. Mädapea algk., Rakvere.
15. Liisi-Rebane, Hilda — elab Rakkes.
16. Suurman-Sutter, Marie — elab Kadriinas.
17. Takjas, Toomas — Viru maatulunduskonsulent, Rakvere.
18. Tukiš-Talipsepp, Miina.
19. Tamm, Evert — elab Tallinnas.
20. Treifeldt, Luise — elab Rannus,, Aseri p.-ag.
21. -Turp, Jenny — õp.
22. Puuman-Vaino, Magda — elab Rägavere algk.
23. Tammik-Vall, Heleene. —
24. Lillebach-Villig, Juuli — elab J.-Jaanis.
25. Viilip, Karl — juhat.
26. -Mikker, Elsa — õp.
27. Strauss-Kerje, Linda — Mädapea algk.

III lend — 1924. a.

1. Oglas (Aalbau), Karl — üliõpil. Tartus.
2. Bastig, Anete — õp. Rägavere algk.
3. Blum, Karl — juh. Simuna algk.
4. Hammer,, Johannes — juh. Narva linna kasvatusmajas.
5. Hübner-Hallamaa, Villem — õp. Nõmme 1. algk.
6. Tepp-Jakobson, Alice — elab Narvas.
7. Järvelt, Amanda — õp. Muuga algk., Laekvere p.-ag.
8. Klemets, Julie — elab Toilas.

9. Komp, Salme — õp. Raeküla algk., Porkuni.
10. Koort, Artur — õp. Puiatu algk., Viljandimaal.
11. Hübner-Käärt, Natalie — elab Nõmmel.
12. Tõlpus-Kümnik, Eliise — õp. Rohu algk., Simuna.
13. Stöckenius-Lehtmets, Elfriide — juh. Vergi algk.
14. Ehrlich-Lamvol, Meeta — Aaspere algk.
15. Lamvol, Vilhelmine — õp. Varangu algk.
16. Lassur, Friedrich — juhataja, Haljala alg.
17. Martinson, Liidia — elab Venemaal.
18. Raudla (Pelfeldt), Riho — juh. Vihula algk.
19. Jaakson-Riisberg, Anete — elab N.-Jõesuus.
20. Saukas, August — juhataja, Kehtna algk., Keava.
21. Turp, Viktor — õp. Paldiski Ühisgümnaasiumis.
22. Toomingas Alice — surnud.
23. Talpsepp, Agnes.
24. Kurs-Veeber, Elsa — õp. Väinjärve algk., Koeru.
25. Veinman, Johannes — juh. Põdruse algk., Haljala.
26. Kreisman-Vihman, Jenni — juh. Rääsa algk.- W.-Maidla.
27. Stöckenius-Vilberg, Marta — õp. Kohala algk.

IV lend — 1925. a.

1. Part-Aarman, Marta — õp. Tudu algk.
2. Aun, Karl — õp. Türi algk.
3. Kalda (Hiršfeldt), Ants — juh. Võhma algk., Palmse.
4. Talpsepp-Hõbemägi, Emilie — elab Tallinnas.
5. Kaber, Aliide — surnud.
6. Kaasikov, Liidia — õp. Võiipere algk.
7. Kiisel, Ella — õp., elab Rakveres.
8. Kivila (Andrei), Jakob — juh. Viinistu algk.
9. Laane, Johanna — õp. Suure-Jaani algk.
10. Lilleste (Lillevorst), Bernhard — õp. Suru algk., Harjumaal.
11. Leppviikman, Salme — õp. Simuna algk.
12. Lätt, Lui — õp. Sonda algk.
13. Nõmtak, Aleksander — õp. Kohtla-Järve algk.
14. Nõmtak, Martin — juh. Pumbioja algk., V.-Vändra.
15. Pukk-Palm, Gretchen — Palmse algk.
16. Peterson, Olga — õp. Muuga algk., Laekvere.
17. Kaaman-Pruun, Ella — elab Käsmus.
18. Puusepp, Ella — õp. Kunda-Malla algk.
19. Kleesman-Pilve, Herta — õp., Haljala algk.
20. Lönn-Riitel, Erna — elab Simunas.
21. Roosvald, Albert — pastor, elab Tudulinna.
22. Saar, Ferdinand — juhataja, Annikvere algk., Salatse ag.
23. Sõster, Aliis — õp. Petserimaal.
24. Talpsepp, Marie — õp. Võsu algk.
25. Turp, Frieda — õp. Peebo algk., Paistu.
26. Kaasik-Viidorf, Liidia — elab Padus, Simuna.

27. Vilberg, Pauline — õp. Venevere algk.
28. Priitberg-Viikman, Salme — elab Järsi k., Võhmuta p.- ag.

V lend — 1926. a.

1. Reijo-Alber, Linda — elab Kullakülas, Eesti-Ingeris.
2. Saukas-Bastig, Liisa — Kehtna algk., Keava.
3. Grustam, Salme — õp. Kohtla algk.
4. Jalakas, Helmi — õp. Mädapea algk.
5. Kaalep, Karl — Valguta algk.
6. Kask, Leida. —
7. Heinmaa-Kleeman, Minna — elab Lahe k., Võsu.
8. Korodi, Heleene — õp. Järva-Jaani algk.
9. Kristjan, Johannes — õp. Narva 7. algk.
10. Kärje, Jaan — juhat. Toila algk.
11. Leemets, Jaan — juhat. Püssi algk.
12. Talpsepp-Varju, Hilda — elab Anna algkoolis.
13. Pentson-Lopin, Natalie — elab Lauras, Petserimaal.
14. Luks Iida — õp. Avinurme algk.
15. Innus-Maasikas, Leida — õp. Püssi algk.
16. Munak, Alma — õp. Võieri algk., U.-Vändra.
17. Jakobson-Fels, Liidia — õp. Kasepää algk., Mustvee.
18. Jürgens, Vilhelmine — elab N.-Jõesusus.
19. Neiman, Iida — surnud.
20. Otsa, Pauline — õp. Kandle algk.
21. Paalberg, Nelli — õp. Viinistu algk.
22. Hüvilo (Pilden), Johannes — õp. Maidla algk., V.-Maidla.
23. Pikov, August — juh. abi, Narva 7. algk.
24. Rosenbaum, Bernhard — juh. Kavastu algk., Salatse p.-ag.
25. Saar, Liisa — õp.
26. Kaalep-Tambur, Alma — õp. Valguta algk.
27. Toomel, Liisa — õp. Laekvere algk.
28. Traks, Vernanda — juh., õp. Eipri algk., V.-Maarja.
29. Toomingas, Erika — õp. Annikvere algk.
30. Udrik, Linda — õp.
31. Aun, Viiberg, Anete — elab Tüiril.
32. Palmar (Vollmüller), Friedrih — õp. Püssi algk.

VI lend — 1927. a.

1. Bakhof, Heleene — õp. Kulina algk.
2. Aaring (Böckler), Felix — õp. Vihula algk.
3. Kalda (Hiršfeldt), Helmi — õp. Võhma algk., Palmse.
4. Vaitmaa-Hübner, Selma — elab Tartus.
5. Jalakas, Leontiine — õp.
6. Laane-Korn, Heleene — elab Tartus.
7. Kupfer, Eliise — õp.
8. Lahi Riho — juhat. Võipere algk.
9. Landsman, Adeele — elab Vaekülas.

10. Peep-Leesmann, Ellinor — õp. Iisaku algk.
11. Läänson, Anna — õp. Imastu algk.
12. Mäe, Salme — õp. Kloodi algk.
13. Matkur (Neudorf), Artur — õp. Saksi algk.
14. Nurk, Ain (Arnold) — õp. Tartu ped. algk.
15. Borgström-Nõmtak, Milli — elab Kopenhagenis, Taanis.
16. Liikane-Oolep, Agnes — elab Kärddlas.
17. Ottender, Amilde — surnud.
18. Raudla (Pelfeldt), Romm — juh. Võsu algk.
19. Pikhof, Leida — õp. Porskovo algk., Iisaku.
20. Ploum, Meeta — õp. Salla algk.
21. Palmar-Pontus, Helene — õp. Püssi algk.
22. Poom, Marta — õp.
23. Šönberg-Pung, Amilde — elab Tallinnas.
24. Pärnik, Robert — juhat. Oonurme algk.
25. Raudsoo, Aliis — juh. Perjatsi algk., Vaivara.
26. Ruut, Karl — õp. Holdre algk., Valgamaal.
27. Sepp, Marie — õp.
28. Suurväli, Eerih — üliõp. Tartus.
29. Lahi-Sova, Linda — elab Võipere algk.
30. Tamm, Magda — õp. Tartu ped. algkoolis.
31. Kompus-Veidenbaum, Leida — elab Tartus.
32. Riisapp, Valter — õp. Kadrina algk.

VII lend 1928. a.

1. Raudvee (Embach), Gaston — juh. abi Nõmme 1. algk.
2. Hansen, Ernst — õp. N.-Jõesuu algk.
3. Juusu-Juhkam, Ilse — elab Purtse algk., Lügánuse.
4. Juusu, Johannes — juh. Purtse algk.
5. Jürgenson, Huugo — õp. Tartu-Roelas.
6. Tinnuri-Kangert, Salme — õp. Virumaa täienduskoolis Rakveres.
7. Kriisk, Linda — õpet. Jõhvi valla algk.
8. Alle-Läänson, Aliis — õp. Risti algk., Läänemaal.
9. Maasik, Eduard — juh. Urumarja algk., Sindi.
10. Jõulmaa-Martin, Hilda — üliõp., elab Rakveres.
11. Olev, Salme — õp., elab Narvas.
12. Orav, Beniita — õp., elab Rakveres.
13. Markin, Aliide — õp. Vihula algk.
14. Piilberg, Bernhard — raudteeametnik, elab Pärnus.
15. Prillop, Elli — õp. Savala agk., V.-Maidla.
16. Veinmann-Püss, Salme — elab Põdruse agk., Haljala.
17. Seeger, Olga, — õp. Võhma algk., Palmse.
18. Seemann, Anastaasia — õp.
19. Teras-Siibert, Meeri — õp. Aruküla algk., Harjumaal.
20. Suurmann, Alma — õp. Hulja algk., Kadrina.
21. Susi, Soia — õp.
22. Talpsepp, Juulius — juhat. Anna algk., Järvamaal.

23. Tamm, Josefiine — õp.
24. Tammaru (Tamman) Evald — õp. Nõmmise algk.
25. Tepper, Huugo — juh. Piilsi algk., Avinurme.
26. Peebo-Vahter, Liidia — elab Kohtla algk.
27. Vahtra, Anete. —
28. Tilk, Mihkel — juh. Levi algk., Tori.
29. Kulbas-Vihmann, Friida.
30. Ploom, Virnhof, Elsa — õp. Pagari algk.
31. Mardus (Volban), Bernhard — õp. Kunda algk.

VIII lend 1929. a.

1. Aalbau, Lembit — õp. Simuna algk.
2. Falk, Meeta — õp. Pajusti algk.
3. Jõgi-Johanson, Ethel — elab Rakveres.
4. Juurik, Salme — õp. Oonurme algk.
5. Kagovere, Loviise — õp. Karina algk., J.-Jaani.
6. Katvel, Leida — õp. Rannu algk., Aseri.
7. Kilkson, Margareete — õp. Vallaste algk., K.-Järve.
8. Kirsipuu, Liidia — õpet. Kadrina algk.
9. Klaumann, Heleene — õpet. Kavastu algk.
10. Pärn-Koch, Selma — elab Kõnnu algk., Mustvee.
11. Laabo, Glafiire — õp. Rakvere 3. algk.
12. Lille, Huugo — sporditarveteäri Tallinna tän. 7, Rakveres.
13. Mülbau Adeele — õp. Klüdeva algk, Läänemaal.
14. Mäetam, Elsa. —
15. Maurer, Aliide — õp., elab Narvas.
16. Reits-Mägi, Aliine — õp. Laekvere algk.
17. Nurm, Friida — õp.
18. Pärn, Gustav — juh. Kõnnu algk., Mustvee.
19. Raid-Raudsepp, Albertiine — õp. Pärnjõe algk., V.-Vändra.
20. Reimann, Selma — õp., elab Pärnus.
21. Ruut. Hans — õp. Mustla algk., Tarvastu.
22. Saage, Elmar — õp. Avispea algk., V.-Maarja.
23. Kapral-Sibrits, Linda — õp. Palamuse algk.
24. Švartzberg, Ernst — juh. Aluvere algk.
25. Tamm, Ella — õp. Võhma algk., Palmse.
26. Vall, Amanda — õp. Aluvere algk.
27. Vaigo (Vassil), August — ametnik, Teedemin. Tallinnas.

IX lend — 1930. a.

1. Aro, Arnold — õp. Rakvere II algk.
2. Asi, Aleksander — õp. Kohtla algk.
3. Haavisto (Gross), Mart — õp. Tartu 4. algk.
4. Hammerdorf, Leeni — Näo küla, Tapa.
5. Irval, Armilde — õp. Adavere algk., Viljandimaal.
6. Kaupmees-Uffert, Soia — Vasknarva postkontor.
7. Kauri-Linsi, Linda — õp. Tartu 6. algk.

8. Koch, Armilde — õp. Riigi kurttummade koolis, Ponkunis.
9. Kokk, Paul — juh. Tuhalaane algk., Viljandimaal.
10. Konsa, Juhan — Kuru algk., Iisaku.
11. Kreek, Karl — õp. Vergi algk.
12. Kroon, Olga — õp. Kernu algk., Harjumaal.
13. Kurik, Erich — juh.-õp. Esna algk., Järvamaal.
14. Lepp, Leida — õp. Koigi algk., Järvamaal.
15. Mikver, Hilda — õp. Võipere algk.
16. Ong-Laagern, Helmiire — Kunda.
17. Pani, Herman — õp. Mustla algk., Viljandimaal.
18. Puss, Leida — õp. Liigvalla algk., Järvamaal.
19. Raam, Villem — õp. Tartu 2. algk.
20. Rödali (Grüntal), Ott — elab Tartus.
21. Spiegel-Ehvert, Marta — Selli algk., Vägeva.
22. Tambik-Mägi, Marta — Rakvere Vaksali t. 23.
23. Takjas-Sutter, Linda — õp. Kadrina algk.
24. Tamm, Rudolf — õp. Kunda algk.
25. Tepp, Ernst — õp. Kiviõli algk.
26. Tomson-Freirik, Meeri — elab Rakveres.
27. Vahisalu (Rosenberg), Elsa — õp. Pikaristi algk.
28. Viilu-Erm, Hilda — Rakvere, Aleksandri 33-b.
29. Väärt, Eduard — juh. Soldino algk.
30. Vöhma, Elviira — õp. Aa algk.

X lend — 1931. a.

1. Diivin, Leonhard — õp. Matsuri algk., Petserimaal.
2. Elhi, Leida — Kallukse küla, Kadrina.
3. Ešbaum, August — õp. Käsmu algk.
4. Grustam, Erich — õp. Jänedä algk.
5. Hinno, Hugo — õp. Simuna algk.
6. Joakit, Heleene — õp. Võrumaal.
7. Jundas, Isabella — õp., Saaremaal.
8. Kaardimets, Johanna — õp. Haljala algk.
9. Kadak, Johannes — õp. Palavere algk., Harjumaal.
10. Kikas, Karin — elab Antslas.
11. Koplík, Melanie — õp. V.-Maidla algk.
12. Koppel, Ludmilla — õp. Narva-Jõesuu algk.
13. Leontjev, Elisabet — elab Lauras.
14. Luige, Osvald — õp. Narva 3. algk.
15. Läänson,, Voldemar — ametnik Rakvere linnavalitsuses.
16. Lätt Edgar — õp. Dolgaja-Niiwa algk., Narva vallas.
17. Mets, Agnes — õp. Tiheda vene algk., Mustvees.
18. Mühlbach, Edith — õp. Albu algk.
19. Pall, Paul — õp. Laiuse-Tähtvere algk.
20. Pilli, Salme — õp. Retla algk.
21. Rentik, Aleksander — õp. Iisaku algk.
22. Ruuben, Amanda — õp. Muuga algk., Laekveres.

23. Rumm, Eduard — õp. Purtse algk. Lüganusel.
34. Tišler, Linda — õp. Tabina algk., Võrum.
25. Salu, Herbert — õp. Viru-Jaagupis.
26. Saukas, Hilda — õp. V.-Maidla algk.
27. Seidental, Johannes.
28. Siirak, Otto — õp. Vaivara algk.
29. Soiev, õilme — õp. Mustla algk.
30. Steinberg, Helga — surnud.
31. Särg, Meinhard — õp. Avinurme algk.
32. Tambur, Elfriede — õp. Albu algk.
33. Tinkvart, Leida — õp. Pudivere algk.
34. Tišler, Linda.
35. Viideberg, Heleene — õp. Haljala algk.
36. Zopp, Regiina — õp. Põlva algk.
37. Zopp, Valetiine — õp. Zolgo algk., Võrumaal.

XI lend — 1932. a.

1. Aavik, Edgar — õp. Sausti algk., Harjumaal.
2. Adem, Melanie — õp. prakt. 5. algk., Tartus.
3. Annioti, Linda — õp. Ahju algk.
4. Annioti, Õie. —
5. Bachman, Magda — juhat. Vasavere algk.
6. Gustavson, Hilda — Sagadi.
7. Hummal, Anna — õp., Petserimaal.
8. Kaalep, Ellinor. —
9. Kall, Osvald — õp. Triigi algk.
10. Kollberg, Asta. —
11. Laks, Johannes — õp. Saaremaal.
12. Kukkk, Armin — üliõpilane.
13. Lang, Emil — õp. Venevere algk.
14. Lang, Erika — elab Sõmerul.
15. Leontjev, Marie — õp. Kolepi algk., Võrumaal.
16. Lepik, Linda — õp. Avispea algk.
17. Korbi, Arnold — üliõpilane Tartus.
18. Liiv, Rudolf. —
19. Linsi, Salme — üliõpil. Tartus.
20. Mänd, Otomar — õp. K.-Malla algk.
21. Neuhaus, Irene — õp. Põdruse algk.
22. Nirgi, Elfriede — õp., Harjumaal.
23. Okart, Eerika — õp. Aidu algk., Virumaal.
24. Oro, Gertrud.
25. Puuman, Alma — õp. Palmse algk.
26. Pettai, Olga — elab Võrumaal.
27. Roovik, Georg — õp., Pärnumaal.
28. Rosenberg, Ellen — õp. Sonda algk.
29. Sild, Ida — õp. Tudulinna algk.
30. Talbak, Alma — õp. Triigi algk.

31. Keerman-Talfeldt, Hilda — õp. Kiltsi algk.
32. Tamm, Emilie — õp. Puurmani algk.
33. Treiman, Martin — kaitseväes (õp. Rakke algk.).
34. Tirul, Edgar — õp. Truba algk., Petserimaal.
35. Skomarovska, Lydia — õp. Tartu 10. algk.
36. Udal, Meeri — õp. Einmani algk.
37. Ungru,, Julius — õp. Mõisaküla algk.
38. Vahuri-Ups, Helene — õp. Nõmmise algk.
39. Vahter, Artur — õp. Narva 3. algk.
40. Valter, Linda — elab Rakveres.
41. Veerbaum, Linda — õp. Simuna algk.
42. Veiderpass, Aino — õp. Kestla alg., Lüganusel.

XII lend — 1933. a.

(Tartu Pedagoogiumi I lend.)

1. Alaots, Marta — õp., Võrumaal.
2. Allik, Marta — õp., Võrumaal.
3. Ruus-Aruküll, Linda — elab Tallinnas.
4. Borovčenko, Niina — õp. Neeme algk., Harjumaal.
5. Brems, Aleksander — õp. Haljala algk.
6. Einberg, Endel — õpil. Tartu muusikakoolis.
7. Einberg, Hilja — õp. prakt. Tartu 1. algk.
8. Fridolin, Hartvig — õp. Nabala algk., Harjumaal.
9. Irval, Leonhard — õp. Läänemaal.
10. Jõgis, Albert — õp. Rakvere 1. algk.
11. Raam-Klaos, Olga — õp. prakt. E. N. K. S. algk., Tartus.
12. Kuningas, Ludmilla — õp. Sonda algk.
13. Kuriks, Viktor — Rakke.
14. Kuusik, Alfred — õp. Mädapea algk.
15. Kõivumägi, August — õp. Valgamaal.
16. Kübar, Salme — juhat. Kiviõli algk.
17. Krimm-Luht, Heleene — õp. prakt. Kohtla-Järve algk.
18. Orav-Suuban, Alviine — elab Rakveres.
19. Rebane, Kamilla. —
20. Raabe, Arvo.
21. Siitam, Hilja — õp., Pärnumaal.
22. Sööt, Hilja.
23. Taev, Salve. —
24. Teigar, Johannes — õp., Petserimaal
25. Tilling, Leida.
26. Vahlberg, Leonhard.
27. Vaakman, Endel — õp., Pärnumaal.
28. Vasman, Armilde — õp. Ahja algk.
29. Vernomasing, Lilli.
30. Stern-Viiner, Bromilde — õp. Kestla algk., Virumaal.

XIII lend — 1934. a.

(Tartu Pedagoogiumi II lend.)

1. Bader, Ena — õp. Kolga-Kõnnu algk., Harjumaal.
2. Erdman, Heinrich — õp. Kabala algk., Viljandimaal.
3. Freienthal, Karl — kaitseväes.
4. Freudenberg, Linda — õp. Kadrina algk.
5. Hendrikson, Nadežda — õp. prakt. Rakvere II algk.
6. Irval, Adolf — õp. Püssi algk., Lüganusel.
7. Jürgenson, Sylvia — õp. prakt. Tartu 9. algk.
8. Kaalep, Hugo — õp. Nõmme algk., Tartumaal.
9. Kasak, Johannes — õp. Löve algk., Võrumaal.
10. Lehari, Aime — õp. Tapa algk.
11. Lehari, Evgeni — kaitseväes.
12. Lemendik, Lilli — üliõpilane, Kodutütr. instr., Tartus.
13. Lillenberg, Edvard — kaitseväes.
14. Linno, Renate — üliõpilane, Tartus.
15. Miil, Eliise — õp. Sürgavere algk., Viljandimaal.
16. Miljan, Voldemar — elab Rakveres, Taftu t. 30.
17. Mursk, Marie. —
18. Neitsov, Ilse — õp. Võrnu algk., Virumaal.
19. Pihlak, Maia — õp. prakt., Rakveres.
20. Ploom, Elmar — õp. Seli alg., Pärnumaal.
21. Pärnamägi, Meeta — õp. prakt., Vägeval.
22. Raik, Karl — Kadrina (kaitseväes).
23. Riispapp, Veera — õp. prakt. Muuga algk.
24. Saariste, Elmar — õp. Püssi algk., Lüganusel.
25. Tammaru, Ants — õp. Aluvere algk., Virumaal.
26. Veskus, Floriida — Kodutütr. instr., õp. prakt. Nõmmise algk.

XIV lend — 1935. a.

(Tartu Pedagoogiumi 3. lend.)

1. Aaser, Oskar — Lai tän. 26, Tartu (kaitseväes).
2. Abel, Herbert — Antsla p.-ag.
3. Abner, Evald — Einmani p.-ag.
4. Adamson, Aino — Are p.-ag., Pärnumaal.
5. Johanson, Pauline — Vastemõisa p.-ag., Viljandimaa.
6. Ilves, Linda — Piiri tän. 6, Rakvere.
7. Kaldaru (Kriisental), Leida — Porkuni p.-ag.
8. Lahesalu (Laussen), Herman — Kärla, Saaremaa.
9. Rajasalu (Kruuberg), Johannes — Venevere p.-ag.
10. Rand, Aino — Aia 36, Pärnu.
11. Maalman, Marie — Soonurme, Lüganuse.
12. Metsküll, Boris — Rakke.
13. Nahkur, Alfred — Võhmata p.-ag., Järvamaa.
14. Neitsov, Valter — Aa p.-ag.
15. Raam, Hilja — Lai 28, Tartu.

16. Rotman, Linda — Püssi, Lügenuse.
17. Ruuben, Vaike — Kellasaare, Tudulinna.
18. Sikka, Helmi — Side 12, Rakvere.
19. Siht, Aliide — Juurika p.-ag., Haapsalu.
20. Švarts, Leonhard — Vec laiceus, Latvija.
21. Truu, Meeri — Kohtla-Järve.
22. Vahesalu (Vaademan), Endel — V.-Roela.
23. Vahisalu (Rosenberg), Robert — Sootaga, Kadrina.
24. Valgepea, Richard — Vaivara.
25. Vares, Jaanus — V.-Maidla (kaitseväes).
26. Tann, Magda — Antsla.
27. Tohv, Herbert — Tahkuranna.
28. Veltbach, Liidia — Välja 11, Jzhvi.
29. Aus, Leida — Porkuni p.-ag.

Üldse on Rõs vilistlasi 1916. a. — 1935. aastani 17 lendu neist:

Veneaegseid lõpetajaid 3 lendu . . . ,	52 vil-vil.
Eesti iseseisvuseaegseid lõpetajaid Rakveres 11 lendu	328 „
Tartu Pedagoogiumi juures 3 lendu	85 „

Kokku 465 vil-vil.

Esimesi sisseastujaid Rakvere vene seminari oli 1912. aastal — viimaseid lõpetajaid Tartus 1935, seega seminari kestvus jääb endiseks. 5 kodus 23 aastat ja 1937. aastal võib 465-liikmeline pere pühitseda oma asutuse 25. sünnipäeva.

Varia

Juhatuse koosseis 1934./35. tegevusaastal:

- esimees — vil! Bernhard Rosenbaum,
- kirjatoimetaja — vil! Karl Kreek,
- laekur — vil! Ants Kalda (Hiršfeldt),
- juhatuse liikmete kandidaadid — vil! vil! Ella Puusepp ja Johannes Veinman.

Juhatuse asupaik Kavastus (Virumaa) — Salatse p.-ag.

Lisaks „Tarmo” nr. 3 toodud usaldusmeestele on uutena ametis:

- Eduard Maasik — Põlendnaa algk., Pärnumaal,
- August Saukas — Kehtna algkool, Harjumaal,
- Jaan Leemets — Püssi algkool, Virumaa,
- Ernst Švartsberg — Aluvere algkool, Virumaa.

Vilistlaskonna III Suvipäev peeti 21. ja 22. juulil 1934 Kunda-Mallas, millest võttis osa umbes 60 vilistlast. Päevad algasid tujuküllase saabumise ja koosviibimisega lauas laupäeval 21. juulil seminari esimeses kodus — vanas Malla mõisa härrastemajas, millistest ruumidest vanemal kaasvilistlasil elavaid mälestusi. Neid jagati noorematega, millele sekka rökkas „kuubimehe” juhatusel hoogne laul. Lisaks

sellele arutleti ja jutleti omavahel ning esimene päev lõppes ühise lõkke juures Malla pargi põliste puude all. Teise päeva kaaluvamaks osaks oli töökoosolek, kus võeti läbi päevakorra ametlik osa, sõeludes vajalikke küsimusi ja avaldades arvamusi tehtud ja eesoleva töö suhtes. Pääle ühist pildistamist hulguti tujuküllaseit siin-süül, lahkuti hääde soovidega, kuna osa võttis ette sõidu mootorpaadil merele. Viimaseid kaasvillistlasi lahkus alles järgmisil päevil, olles veetnud ilusaid hetki RÕS vaimus.

RÕS aastapäev 10. XII. 34. Üre üritusena propageeris juhatus seminari aastapäeva pühitsemist kohtadel usaldusmeeste kaudu. Koosviibimisi peeti mõnesteistkümmes paigas. Suurim kokkutulnute arv oli Tartu pedagoogiumis — 40, Võsul —

Osavõtjaid RÕS Vil! Kogu III suvipäevast Kunda-Mallas 1934.

13 ja teistes vähem. Võib-olla asja uuduse tõttu oli osavõtt loid ja sellest siis tuli, et üks korraldaja pidi selle päeva külalisi oodates üksi ära pidama. Kui ei olnud mõnes ringkonnas aega 10. detsembri paiku koosviibimist korraldada, tehti seda hiljem. Ka jõulupühade pääle sattus tähtpäevi.

Ankeet korraldati vilkonnas, et saada teateid, arvamusi ja soove 1935. a. suvipäevade korraldamiseks. Saadetud 62 küsimuslehest tuli tagasi 27 ja saadud andmeid püütakse suvipäevil arvestada.

Vilistlaskonna IV suvipäevad

korraldatakse 20., 21., 22. juulil 1935. a. Võsul. Esimesel päeval on ette nähtud saabumine ja õhtul koosviibimine ühises lauas, ja kui on soove ja võimalusi, lõpeb päev lõkkeõhtuga „Kuradisaarel”.

21. juulil on nähtud ette aastakoosolek, kus esiletõstetavamad „Tarmo” saatus ja RÕS albumi väljaandmise küsimus. Õhtul kantakse ette avalikul peol T. Pakkala’ laulumäng „Parvepoisid”. Esineb ka vilistlasist sümf.-orkester.

22. juulil — väljasõit Mohni saarete, võimalus kasutada vilistlasil aega oma soovide kohaselt.

Ühiskorter on Võsu algk. ruumes korraldatud alates 16. juulist ja samal päeval saabuvad kohale „Parvepoiste” ja orkestri tegelased, kuna järgmisel päeval alatakse proovidega. Kaasvil! J. Talpsepa juhatusel korraldatakse alates 17. juulist kolmepäevased jumestamiskursused.

Rakvere õp. seminari tegeliku lõppemise puhul on avaldatud kõikide lendude nimekirjad. Võib-olla osa andmeid on puudulikud, kuid arvestades seda, et õpetajad on „rändrahvas” elukohtade suhtes, ei või siin viimast täpsust saavutada.

Rakvere õpet. seminari XIV (Tartu Ped. III) lend (viimane) 1935. a.

Tulevikus oleks küll väga soovitatav teatada juhatausele elukoha muutmise puhul kindlasti oma aadress.

Käesoleval aastal on suvipäevade kavva uudisena võetud peoõhtu. See on katsetuseks järgnevatel suurematele — kontsertpeole ja kontserdile, millest viil viil! hulgas kõneldud. Praegune orkestri osa peab tulevikuks selgitama selle külje ja „Parvepoisid” kui ületamatu Soome rahvatükk, millist mängitud kahe lennu poolt, peaks esmakordse katsetusena kindlamaid olema. Peost saadud tulu on mõeldud albumi-fondile annetada.

„Tarmo“ nr. 4 võrreldes eelmistega on saabunud umbes kuuagse hilinemisega. See asjaolu võib armsaid ksvil! ksvil! arvamisele viia, et süüdi on vahest „maa aeglus”. Seda võib maal ka leiduda, kuid asjaosalised on kogu aasta jooksul ajakirja ilmumise huvides teinud, mis võimalik.

Käesoleval aastal „Tarmole” kaastööde hankimiseks teotseti, kus võimalik, usaldusvilistlaste kaudu, et hoida kokku postikulusid ja oma aega ning anda usal-

dusmeestele Vil! K! rohkem kaasaelamise võimalusi. Ettepanekute tegemine algas möödunud aasta juulis (Tallinna us-vil!), kui oli koostatud, arvestades meie jõude, umbkaudne sisu kava ja lõppes novembris (Tartu us-vil!). Hiljem veel täiendati ja tehti uusi ettepanekuid, kui selgus, et endistest mõni ei sobinud. Kui aga paljud vil! vil! peamiselt ajapuudusel ütlesid ära, pöörati kavatsetud sisulise suuna noidmiseks mitte-vil! vil! poole, kellelt ka leiti lahket vastutulekut.

Näis, et sagedasti oma vil! vil! kaastööde tegemiseks takistab vaade, kuigi on olemas kindlasfi oma veendumused, et tahetakse esineda võrdsena elukutse- listega. Meie ajakiri on meie eneste elu korraldavana ainult meile endile, seepärast juba katsetuste ja edaspidise arendamise mõttes võib leppida keskmisega. Arvustusele ei peaks tulema „Tarmo” sisu kirjandustehniline külg, vaid kui keegi leiab vastuväideteks mõnes artiklis avaldatud mõtete kohta põhjust, mis ka „Tarmo” või Vil! K! huvides, avaldatagu järgmises numbris. Sel puhul võiks ilmuda ajakiri ka tihemini.

Pragueuse numbril ilmumise puhul avaldame tänu kõigile kaastöölisile ja kaasa- aitajatele.

SISU

1. Raamat kultuurikandjana — <i>Rasmus Kangro-Pool</i>	1
Meie vilistlaskogu tegevusest ja ülesandeist — <i>E Hansen</i>	3
3. Uuemad kunstivoolud — <i>Rasmus Kangro-Pool</i>	9
4. Rootsiaegsed haridusolud Eestis ja B. G. Forselius — <i>O Rõdali</i>	12
5. Muusikalise kuulmise arendamisest algkooli esimesel õppeaastal — <i>Jaan Pakk</i>	22
6. Raamatuaasta puhul — <i>A. Jõulmaa</i>	25
7. Rahvas ja kool — <i>K Kreek</i>	28
8. Rakvere õpetajateseminari XIV lend rännakuteil — <i>R. Vahisalu</i>	32
9. Vilistlaskogu teateid	34
Mälestusalbumi toimkond. RÕS lõpetanute nimestik.	
10. Varia	47

Pildid: Voorimees nr 74 — *A. Lätt*. Kalastajad — *L. Lätt*
 Kaas: *A. Lätt*. Linoollõiked: *L. Lätt*, *V. Miljan*.

Väljaandja Rakvere Õpetajateseminari Vilistlaskogu.
 Toimetanud K. Kreek ja H. Salu.

Ühistrükkikoda Rakveres trükk, 1935.

